

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор АДІ ДВНЗ «ДонНТУ»
М. М. Чальцев
17.04.2013 р.

Кафедра «Економіка і фінанси»

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІКА ПРАЦІ» (ДЛЯ СТУДЕНТІВ УСІХ ФОРМ
НАВЧАННЯ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ 6.030601
«МЕНЕДЖМЕНТ»)**

18/91-2013-02

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Навчально-методична комісія
факультету
«Економіка і управління»
Протокол № 3
від 20.11.2012 р.

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Кафедра
«Економіка і фінанси»
Протокол № 4
від 23.10.2012 р.

УДК 658(071)

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Економіка праці» (для студентів усіх форм навчання напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент») [Електронний ресурс] / укладач О. В. Мудра. – Електрон. дані. – Горлівка: ДВНЗ «ДонНТУ» АДІ, 2013. – 1 електрон. опт. диск (CD-R); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 MB RAM; WINDOWS 98/2000/NT/XP; MS Word 2000. – Назва з титул. екрану.

Методичні вказівки складаються з восьми практичних занять, в яких наведено теми питань для обговорення, тестові завдання та типові задачі. Методичні вказівки сприяють формуванню системи знань і навичок у галузі управління трудовими ресурсами та соціально-трудовими відносинами.

Укладач:

Мудра О. В.

Відповідальний за випуск:

Полуянов В. П., д.е.н., проф.

Рецензент:

Вовк Л. П., д.т.н., проф.

© Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»
Автомобільно-дорожній інститут, 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1 «Праця як спосіб існування людини та суспільства»	6
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2 «Трудовий потенціал підприємства як соціально-економічна категорія»	12
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3 «Ринок праці та його регулювання»	20
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4 «Зайнятість населення та соціально-трудова відносина»	25
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5 «Організація нормування та оплата праці».....	32
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6 «Соціально-трудова відносина як система».....	40
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7 «Механізми регулювання соціально-трудова відносин»	45
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8 «Соціальне партнерство на ринку праці».....	55
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ.....	61
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Початок ХХІ-го століття характерний для України активізацією процесів формування базових основ ринкової економіки. Саме це обумовлює й активну увагу на різних рівнях управління до створення сучасної системи економіки праці, яка б дозволяла відчутно підвищити продуктивність праці. Об'єктивно, що при ринкових трансформаціях найсуттєвіші перетворення відбуваються, насамперед, в соціально-трудовій сфері, зачіпаючи інтереси мільйонів мешканців держави.

«Економіка праці» вивчає економічні закономірності в галузі трудових відносин, у тому числі специфічні форми прояву сутності праці, такі, як організація, оплата, ефективність, зайнятість та ін. Знання основ економіки праці дозволяє фахівцеві абстраговано й аргументовано підходити до вивчення подій, що відбуваються, пояснювати їх рушійну силу та оцінювати значення.

Більшість фахівців у сфері економіки праці вважають її предметом дослідження феномену праці як цілеспрямованої діяльності людини, а також соціально-економічні відносини, що складаються в процесі праці під впливом різних факторів – технічного, організаційного, кадрового та іншого характеру. Сучасна економіка праці включає в себе різні напрямки, що спираються на різні дослідницькі традиції та наукову аксіоматику, в тому числі й економічну теорію праці, яка є застосуванням теоретичних положень загальної економічної теорії до аналізу ринку праці.

Мета курсу «Економіка праці» – надати фундаментальні знання про економічні явища й процеси, що відбуваються у сфері відтворення робочої сили, яка включає в себе, традиційно, чотири стадії: виробництво, яке охоплює

підготовку, навчання, підвищення кваліфікації працівників; розподіл і обмін робочої сили, що відбуваються на ринку праці та безпосередньо на підприємстві; споживання, що здійснюється безпосередньо на робочому місці, яке повинно відповідати його трудовим функціям і обов'язкам, а виконувана робота винагороджена відповідно до її якості й кількості.

Завдання курсу «Економіка праці» – ознайомити з найбільш важливими явищами в соціально-трудовій сфері; розкрити закономірності їх розвитку, розглянути найважливіші категорії і показники в галузі праці, ознайомити з основними напрямками їх аналізу та прогнозування; показати ті зміни, які відбуваються в розвитку ринку праці та зайнятості, в організації та регулюванні заробітної плати.

Методичні вказівки спрямовані на оволодіння студентом знаннями, які сприяють формуванню навичок аналізу трудових процесів, організаційних структур управління, умов праці на підприємстві та виявленню резервів зростання продуктивності праці, розробки заходів щодо поліпшення використання робочого часу, удосконалення організації та обслуговування робочих місць, вміння визначати економічну ефективність впровадження заходів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Таблиця 1 – Теми та зміст практичних занять

№ з/п	Назва теми та зміст практичних занять	Обсяг практ. занять, академ. годин	Обсяг самостійної роботи, академ. годин
1	2	3	4
	Модуль 1		
1	Практичне заняття № 1 Праця як спосіб існування людини і суспільства. Засвоєння основних понять економіки праці та придбання навичок аналізу трудового потенціалу України.	2	1
2	Практичне заняття № 2 Трудовий потенціал як соціально економічна категорія. Аналіз трудових ресурсів підприємства та ефективності використання робочого часу.	2	2
3	Практичне заняття № 3 Ринок праці та його регулювання. Аналіз ринку праці та механізмів його регулювання. Сегментація та інфраструктура ринку праці.	2	2
4	Практичне заняття № 4. Зайнятість населення та ринок праці. Аналіз зайнятості населення та механізмів її регулювання в сучасних умовах. Соціально-трудові відносини зайнятості. Безробіття, його показники та види.	2	1
5	Практичне заняття № 5 Організація нормування та оплата праці. Вивчення основних понять організації нормування та оплати праці на підприємстві. Проблеми нормування праці в Україні.	2	2
	Усього за модулем 1	10	
	Модуль 2		
6	Практичне заняття № 6 Соціально-трудові відносини як система. Засвоєння основних понять та системи регулювання соціально-трудових відносин на підприємстві. Характеристика соціально-трудових відносин. Структура системи соціально-трудових відносин. Поняття соціального захисту та її основні напрямки у сфері праці	2	1
7	Практичне заняття № 7 Механізми регулювання соціально-трудових відносин. Вивчення основних підходів щодо регулювання системи соціально-трудових відносин у сучасних умовах. Регулювання соціально-трудових відносин в Україні: проблеми та перспективи.	2	1
8	Практичне заняття № 8 Соціальне партнерство на ринку праці. Вивчення основних передумов виникнення та налагодження практики соціального партнерства на ринку праці. Напрямки взаємодії суб'єктів соціального партнерства.	2	1
	Усього за модулем 2	6	
	Усього практичних занять	16	11

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1 **«ПРАЦЯ ЯК СПОСІБ ІСНУВАННЯ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА»**

Мета: засвоєння основних понять економіки праці та придбання навичок аналізу трудового потенціалу.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Людський потенціал як основа соціально-економічного розвитку.
2. Теоретичні основи управління трудовим потенціалом.
3. Економічний потенціал регіону: аналіз та діагностика.
4. Економічна оцінка потенціалу регіону.
5. Актуальні проблеми розвитку трудового потенціалу України.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тест № 1 Праця як соціальний процес

1. Позначити неправильний варіант відповіді. Праця – це:
  - а) витрати фізичної та розумової енергії в процесі продукування нової інформації й ухвалення рішення;
  - б) засіб заволодіння знову створеним додатковим продуктом;
  - в) доцільна діяльність людей, що спрямована на створення матеріальних і духовних цінностей;
  - г) система соціальних відносин із приводу формування й розвитку людини й суспільства.
2. Позначити неправильний варіант відповіді. Трудовий процес передбачає наявність наступних складових частин:
  - а) ринкового обміну;
  - б) засобів виробництва;
  - в) організації праці й технології діяльності;
  - г) самого процесу праці.
3. Позначити неправильний варіант відповіді. У трудовому процесі праця проявляється в наступних формах:
  - а) витрата людської енергії – біологічний аспект праці;
  - б) заробітна плата – матеріально-грошовий аспект праці;
  - в) взаємодія працівника із засобами виробництва – організаційно-технологічний аспект праці;
  - г) виробнича взаємодія працівників одного з іншим – організаційно-соціологічний аспект праці.

4. Позначити неправильний варіант відповіді. Характер праці розкривають наступні положення:

а) визначається структурою та складністю професійних технологічних операцій, знаннями й досвідом роботи зі спеціальності;

б) подібний характер праці може бути властивий працівникам різних видів і сфер праці;

в) проявляється в таких різновидах як праця вільна й примусова, творча й рутинна й т. д.;

г) відбиває ступінь задоволення працівника процесом і результатами праці, а також своїм положенням.

5. Позначити неправильний варіант відповіді. Функції праці включають:

а) виробництво товарів і послуг для задоволення потреб людини й розвитку суспільства;

б) виробниче споживання продуктивної здатності людини та її діалектичне злиття із природою;

в) формування самої людини;

г) можливість самореалізації й самовираження особистості.

6. Позначити неправильний варіант відповіді. Мотивацію праці характеризують:

а) сукупність зовнішніх і внутрішніх рушійних сил, що спонукають людину трудитися;

б) адміністративний, економічний або соціальний примус до праці;

в) відсутність внутрішньої позиції у відношенні до праці;

г) можливість самореалізації в трудовому процесі.

7. Позначити неправильний варіант відповіді. Потреби людини – це:

а) суб'єктивні бажання індивіда заволодіти чим-небудь або одержати почуття насолоди;

б) нестача чого-небудь для підтримки життєдіяльності організму й прояву соціальної сутності людини;

в) відбиття досягнутого рівня виробництва товарів і послуг;

г) внутрішній стимул трудової активності людини.

8. Позначити неправильний варіант відповіді. Зміст поняття «якість життя» включає:

а) дані про задоволення біологічних і соціальних потреб людини в суспільстві;

б) показники національного доходу на душу населення, тривалості життя, стану охорони здоров'я й освіти;

в) динаміку приросту національного капіталу;

г) реалізацію права свободи особи, соціальний оптимізм, соціальну справедливість, стабільність у суспільстві.

9. Позначити неправильний варіант відповіді. Якість трудового життя – це:

- а) стимулювання працівників організації переважно високою грошовою винагородою;
- б) ступінь задоволення особистісних потреб та інтересів працівника в результаті праці в даній організації;
- в) забезпечення гуманізації праці й розмаїття форм і методів трудової мотивації;
- г) надання працівникам можливості задовольняти потреби в самореалізації, самовираженні, кар'єрному рості.

10. Позначити неправильний варіант відповіді. Праця є першоосновою та неодмінною умовою життя людини та суспільства тому що:

- а) застосування праці змінює навколишнє середовище, пристосовує його до людських потреб;
- б) забезпечує фізіологічне функціонування людського організму в його взаємодії з навколишнім середовищем;
- в) у процесі праці сама людина удосконалюється;
- г) суспільний прогрес не є можливим без продукування нових ідей працею.

11. Позначити неправильний варіант відповіді. Поняття «праця як базовий соціальний процес» розкривають наступні положення: праця...

- а) становить основу соціально-трудоких відносин у конкретній організації й у суспільстві в цілому;
- б) є сутнісною основою людини, способом її прояву як особистості;
- в) є конституційним обов'язком кожного працездатного громадянина;
- г) є джерелом розвитку людини й суспільного прогресу.

12. Позначити неправильний варіант відповіді. Соціалізація праці означає:

- а) соціальну відповідальність капіталу за розширене відтворення робочої сили;
- б) розподіл більшої частини продукту, що необхідний для відтворення робочої сили через суспільні фонди споживання;
- в) відношення людини до праці як до неповторної цінності;
- г) людина повинна бути кінцевою метою й знаходитися в центрі інтересів усіх економічних процесів.

13. Позначити неправильний варіант відповіді. Гуманізація праці означає:

- а) розвиток у людини духовних цінностей, їх збереження й збагачення;
- б) встановлення системи неминучої відповідальності капіталу перед окремим індивідом, колективом, суспільством;
- в) всебічне використання ринкових регуляторів відносин між працею й капіталом;

г) неухильне дотримання прав людини, повага достоїнства особистості, справедливий розподіл створених благ.

14. Позначити неправильний варіант відповіді. Предмет економіки праці становлять:

а) технологічні форми та методи, засоби та прийоми управлінського впливу на працівника;

б) економічні напрямки підвищення ефективності трудової діяльності (фактори, умови, резерви);

в) мотиваційні та стимулюючі напрямки створення передумов ефективного використання трудових ресурсів;

г) ринок праці.

15. Позначити неправильний варіант відповіді. Основними питаннями наукового дослідження праці є:

а) що таке праця та які існують її різновиди за економічним змістом;

б) які існують різновиди праці за професіями та спеціальностями;

в) який зв'язок між працею й продуктом, що знову створений;

г) яка ціна праці та чим вона визначається.

16. Позначити неправильний варіант відповіді. Відносини власності визначають:

а) спосіб поєднання працівника із засобами виробництва (економічний примус, власне бажання);

б) відносини із приводу присвоєння результатів виробництва;

в) відносини із приводу розподілу знову створеної вартості;

г) технологічну організацію виробництва.

17. Позначити неправильний варіант відповіді. Методологічну позицію суб'єкта трудової діяльності визначає його відношення до власності й відповідний економічний інтерес:

а) особиста приватна власність – особистий економічний інтерес;

б) колективна власність – колективний економічний інтерес;

в) державна власність – загальнонародний економічний інтерес;

г) спільна власність – міжнародний економічний інтерес.

ЗАДАЧІ

Задача № 1

Розрахувати рівень зареєстрованого безробіття, виходячи з таких даних: кількість трудових ресурсів в області – 400 тис. чол., чисельність працездатного населення в працездатному віці – 1млн 360 тис. чол., чисельність безробітних, що зареєстровані в державній службі зайнятості – 40,8 тис. чол.

Задача № 2

Чисельність працездатного населення області на початок року становить 2,7 млн чол.; працюючих осіб пенсійного віку й підлітків до 16 років –

30 тис. чол. Протягом року в складі працездатного населення відбулися зміни: перейшло в працездатний вік – 456 тис. чол.; прибуло з інших областей – 43 тис. чол.; залучено для роботи 45 тис. чол. пенсійного віку; перейшло в пенсійний вік, на інвалідність і померло – 1,8 тис. чол. працездатного віку; 6 тис. пенсіонерів припинили працювати; вибуло в інші регіони 78 тис. чол. працездатного віку.

Визначити чисельність трудових ресурсів на початок і кінець року; загальний, природний і механічний приріст трудових ресурсів.

Задача № 3

У місті Н на початок року постійно проживало 310 тис. чол., у тому числі тимчасово відсутньо – 14 тис. чол. Крім того, тимчасово проживало 15 тис. чол. Протягом року народилося 6 тис. чол. у постійного населення та 0,2 тис. чол. у тимчасово проживаючого населення; померло 2,5 тис. чол. у постійного населення та 0,1 тис. чол. із тих, хто тимчасово проживає. Протягом року прибуло на постійне проживання 4 тис. чол. і виїхало на постійне проживання в інші міста та населені пункти з числа постійного населення – 1,5 тис. чол. Повернулося в місто з числа тимчасово відсутніх – 4,9 тис. чол.

Необхідно розрахувати приріст постійного та наявного населення, чисельність наявного населення на початок і кінець року, а також середньорічну чисельність наявного населення.

Задача № 4

На початок 2012 р. чисельність постійного населення району склала 420 тис. чол., у тому числі жінок у віці від 15 до 49 років – 105 тис. чол.; чисельність наявного населення – 430 тис. чол. На кінець 2010 р. чисельність постійного населення дорівнювала 470 тис. чол., у тому числі жінок у віці від 15 до 49 років – 141 тис. чол.; чисельність наявного населення – 475 тис. чол. Протягом року в районі народилося 9 тис. чол., у тому числі в постійного населення – 8,9 тис. чол., а померло – 4,5 тис. чол.; у тому числі з числа постійного населення – 4,3 тис. чол. Необхідно розрахувати коефіцієнти природного руху населення.

Задача № 5

У таблиці представлені дані про трудові ресурси та зайнятих в першому й п'ятому роках розглянутого періоду (у тис. чол.):

Таблиця 2.1 – Дані про трудові ресурси та зайнятість

	Перший рік	П'ятий рік
Робоча сила	84889	95453
Зайняті	80796	87524

1. Розрахувати чисельність безробітних і рівень безробіття в першому й п'ятому роках розглянутого періоду.

2. Як пояснити одночасне зростання зайнятості й безробіття?

3. Чи можна стверджувати, що в п'ятому році розглянутого періоду існувала повна зайнятість?

Задача № 6

Чисельність працездатного населення області на початок року становить 4,5 млн чол.; працюючих осіб пенсійного віку та підлітків до 16 років – 30 тис. чол. Протягом року в складі працездатного населення відбулися зміни: перейшло в працездатний вік – 476 тис. чол.; прибуло з інших областей – 43 тис. чол.; залучено для роботи 55 тис. чол. пенсійного віку; перейшло в пенсійний вік, на інвалідність і померло – 2,8 тис. чол. працездатного віку; 6 тис. пенсіонерів припинили працювати; вибуло в інші регіони 75 тис. чол. працездатного віку.

Визначити чисельність трудових ресурсів на початок і кінець року; загальний, природний і механічний приріст трудових ресурсів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2 «ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ»

Мета: аналіз трудових ресурсів підприємства та ефективності використання робочого часу.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Економічна сутність людського капіталу.
2. «Неокласичний синтез» сучасних економічних теорій.
3. Людський фактор трудової діяльності.
4. Підвищення ролі людського фактора в постіндустріальному суспільстві.
5. Трудові ресурси як економічна й планово-облікова категорія.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тест № 1 Теоретичні основи економіки праці

1. Позначити **правильний** варіант відповіді. Кому належить ствердження, що «труд є – єдиним вимірником, за допомогою чого ми в змозі порівнювати поміж собою цінності різних товарів»?

- а) Уільям Петті;
- б) Адам Сміт;
- в) Давід Рікардо;
- г) Карл Маркс.

2. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Вихідними посиленнями трудової теорії вартості є положення:

- а) єдиним джерелом вартості товару є абстрактна праця;
- б) знову створена вартість виробляється працею, капіталом, підприємцем;
- в) надлишок вартості понад вартість робочої сили становить додаткова вартість;
- г) заробітна плата є грошовим вираженням вартості робочої сили.

3. Позначити **правильний** варіант відповіді. Згідно з трудовою теорією вартості нова вартість створюється:

- а) знаряддями праці;
- б) предметами праці;
- в) робочою силою;
- г) землею.

4. Позначити **правильний** варіант відповіді. Згідно з теорією факторів виробництва товари виробляють:

- а) тільки працівники;
- б) підприємці й працівники;
- в) працівники, підприємці, капіталісти й власники землі;
- г) капіталісти й працівники.

5. Позначити **правильний** варіант відповіді. Прихильники теорії факторів виробництва стверджують, що ціну товару формують:

- а) робоча сила та підприємці;
- б) капітал, що витрачений на виробництво товару;
- в) працівники, підприємці, капіталісти та власники землі;
- г) робоча сила та капітал, спожиті на виробництво товару.

6. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Представники школи маржиналізму при визначенні ціни товару на різних етапах виходили з наступних положень:

- а) ціна товару залежить від витрат праці чи витрат виробництва;
- б) ціна товару пов'язана зі зміною потреби в ньому, якщо додається нова одиниця цього товару;
- в) ціна товару пов'язана з його граничною корисністю, яка визначається суб'єктивною оцінкою покупця;
- г) ціна утворюється як результат взаємодії ціни попиту (гранична корисність) та ціни пропозиції (граничні витрати).

7. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Представники маржиналістської школи висловлювали наступні погляди щодо визначення ціни товару:

- а) ціна товару є грошовим вираженням його вартості;
- б) ціна товару визначається його граничною корисністю для конкретної людини;
- в) на конкурентному ринку ціна товару є результатом взаємодії ціни попиту й ціни пропозиції;
- г) ціна попиту визначається корисністю речей, а ціна пропозиції – величиною граничних витрат.

8. Позначити **правильний** варіант відповіді. Яка теорія стверджує, що робоча сила в процесі її споживання створює додаткову вартість, що є джерелом прибутку, а вартість інших факторів виробництва переноситься на вартість знову створеного товару?

- а) теорія факторів виробництва;
- б) неокласичний синтез теорій Пола Е. Самуельсона;
- в) трудова теорія вартості;
- г) теорія неомаржиналізму.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. «Неокласичний синтез» сучасних економічних теорій зводиться до наступних положень:

а) одночасне використання ринкового механізму господарювання та обмеження стихії вільного ринку;

б) субстанцією, що утворює прибуток, є як додаткова вартість, так і приріст ціни за рахунок інших факторів виробництва;

в) інтеграція витратної теорії (витрати виробництва) та теорії граничної корисності;

г) формування моделі загальної економічної рівноваги при одночасному дослідженні макро- та мікроекономіки.

10. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Поняття «робоча сила» розкриває наступне положення:

а) це людські ресурси праці, різні категорії людей, які здатні до праці;

б) це особливий товар, що володіє специфічною споживчою вартістю – створювати додаткову вартість;

в) вартість робочої сили визначається вартістю товарів і послуг, необхідних для її відтворення;

г) на відміну від усіх інших товарів, які в процесі споживання припиняють своє існування, товар «робоча сила» у процесі виробничого споживання створює вартість більшу, ніж необхідно для його відтворення.

11. Позначити **правильний** варіант відповіді. Споживчу вартість товару створює наступна праця:

а) абстрактна;

б) фізична;

в) конкретна;

г) розумова.

12. Позначити **правильний** варіант відповіді. Мінову вартість товару створює наступна праця:

а) абстрактна;

б) фізична;

в) конкретна;

г) розумова.

13. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Згідно з трудовою теорією вартості продукт природи:

а) не є результатом праці людини, але має вартість;

б) впливає на ціну товару;

в) у грошовому еквіваленті збільшує прибуток продавця товару;

г) впливає на перерозподіл прибутку, який покупець товару отримав на своєму виробництві за рахунок створеної робочою силою додаткової вартості.

14. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Збільшення норми прибутку в умовах зросту органічної побудови капіталу не є протиріччям трудової теорії вартості через те, що:

а) у формуванні ціни товару (прибутку) беруть участь люди, капітали та земля;

б) абсолютна додаткова вартість у сучасних умовах створюється за рахунок максимально щільного використання робочого часу;

в) відносна додаткова вартість у сучасних умовах створюється за рахунок зменшення тривалості необхідного робочого часу;

г) надлишкова додаткова вартість у сучасних умовах створюється за рахунок більш високої продуктивності праці на окремому виробництві.

15. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Трудові ресурси як економічну й планово-облікову категорію розкривають наступні поняття:

а) населення країни, що має фізичні й інтелектуальні здатності й може бути використане в процесі суспільного відтворення;

б) трудовий потенціал підприємства, регіону, країни;

в) населення в працездатному віці, яке зайняте в суспільному виробництві;

г) економічно активне й неактивне населення країни.

16. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Методологічну позицію суб'єктів соціально-трудова відносин визначають:

а) організаційно-економічні відносини;

б) базисні економічні відносини власності;

в) об'єктивні мотиви діяльності людей, які відбивають їхнє місце в системі виробництва;

г) відношення суб'єктів спільної трудової діяльності до матеріальних факторів виробництва.

17. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Методологічна позиція власника засобів виробництва до економіки праці визначається наступними рольовими позиціями людини у виробництві:

а) працівник як виробник і споживач;

б) людина як самоцінний фактор конкурентних переваг організації;

в) працівник – як людина, що має певні професіональні якості;

г) людина як кінцева мета та центр усіх інтересів організації.

Тест № 2 Трудовий потенціал працівника

1. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Трудовий потенціал працівника як сукупність якостей людини становлять наступні компоненти:

а) професійні знання, уміння, навички, досвід;

б) вік, здоров'я, спосіб життя;

в) групова ідентичність (входження в групу за інтересами), родинні зв'язки, кар'єризм, відсутність «комплексу» моральності;

г) відношення до праці (творчість, дисципліна, відповідальність, ініціативність і т. д.);

д) особисті характеристики (тип темпераменту, риси характеру, здібності).

2. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Трудовий потенціал як соціально-економічну категорію розкривають наступні положення:

а) це населення в працездатному віці, як зайняте, так і незайняте в суспільному виробництві;

б) це сукупна характеристика кількості та якості робочої сили окремої організації й суспільства в цілому;

в) відношення до освіти й праці як до духовно-моральних цивілізаційних цінностей впливає на формування й розвиток трудового потенціалу суспільства;

г) вартісні оцінки трудового потенціалу проявляються на ринку праці в процесі обміну між роботодавцем і працівником.

3. Позначити **правильний** варіант відповіді. Людський фактор трудової діяльності – це:

а) сукупність основних соціальних якостей трудових ресурсів суспільства, які утворюють його трудовий потенціал;

б) економічно активне населення суспільства;

в) сукупність людей, які живуть на певній території – районі, місті, регіоні, країні;

г) робоча сила, як фактор виробництва.

4. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Підвищення ролі людського фактора в постіндустріальному суспільстві обумовлюється:

а) принциповими змінами змісту праці, як наслідку автоматизації, комп'ютеризації виробництва, використання нових технологій і методів роботи;

б) складністю здійснення функцій контролю в управлінні персоналом традиційними формами й методами;

в) загостренням конкуренції на ринку праці;

г) змінами форм організації праці, що пов'язані з функціональним відділенням й індивідуалізацією робочих місць.

5. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Поняття «людські ресурси» розкривають наступні положення:

а) у сучасному виробництві роль матеріальних, фінансових і людських ресурсів рівнозначна для забезпечення конкурентоспроможності організації;

б) працівники розглядаються як одна із груп, що нарівні з покупцями й акціонерами мають право на використання ресурсів організації;

в) це поняття відображає не тільки економічну характеристику робочої сили, але й соціокультурні та індивідуально-психологічні властивості людей;

г) управління людськими ресурсами вводить у практику відмінні від традиційних форми й методи впливу на людей.

6. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціокультурні й індивідуально-психологічні характеристики людей, які входять у поняття «людські ресурси» і відрізняють його за змістом від поняття «трудові ресурси», це:

- а) кількість і якість робочої сили;
- б) ширший діапазон ресурсів і переваг, ніж матеріальні блага, і, відповідно, інтересів, що вимагають узгодження в процесі управління персоналом;
- в) інтелект співробітників, що є довгостроковим джерелом підвищення ефективності діяльності організації;
- г) здатність до згуртованості, формування й розвитку культури організації.

7. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Поняття «людський капітал» визначають наступні тези:

- а) визначає витрати роботодавця на оплату робочої сили;
- б) формується в результаті:
  - 1) цілеспрямованих інвестицій;
  - 2) вроджених властивостей індивіда;
  - 3) цивілізаційного архетипу спільноти;
  - 4) участі в процесі відтворення матеріальних і духовних благ;
- в) характеризує стан здоров'я, обсяг знань, рівень професійних здатностей і кваліфікації, мотивацію;
- г) забезпечує власникові отримання відповідного доходу.

8. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Економічна сутність людського капіталу заключається в наступному:

- а) самозростанні грошового капіталу, що авансований у людський капітал;
- б) грошовий капітал, що вкладений роботодавцем у робочу силу, перетворюється в продуктивний капітал, у вартість, що утворює додану вартість;
- в) кошти працівників, що вкладені в акції своєї організації, приносять їм додатковий дохід у вигляді дивідендів;
- г) грошові інвестиції в людський капітал набувають товарну форму у вигляді знань, умінь і навичок, які в результаті ринкового обміну й споживання в процесі виробництва здобувають форму товарів і послуг із більшою вартістю.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Єдиносутнісними поняттям «людський капітал» є поняття:

- а) робоча сила;
- б) витрати роботодавця на оплату праці;

- в) трудовий потенціал;
- г) людський фактор.

10. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Ринкова ціна людського капіталу у вигляді заробітної плати включає:

- а) вартість грошових і матеріально-речовинних інвестицій у формуванні людського капіталу (наприклад, оплата освіти);
- б) вартість переваг при прийнятті рішень (наприклад, кар'єрна цілеспрямованість або проведення дозвілля);
- в) грошову оцінку власних фізичних і розумових зусиль працівника (наприклад, час, що витрачений на освіту);
- г) грошову оцінку безцінного дарунка природи (розумові здатності, талант, характер).

ЗАДАЧІ

Задача № 1

За планом на квітень встановлено на одного робітника 22 дні роботи при тривалості робочого дня 7,85 години. Фактично за місяць середньоспискова кількість робочих склала 720 чол., загальне число відпрацьованих робітниками за квітень людино-днів склало 16 560, загальна кількість відпрацьованих робітниками за місяць людино-годин склала 130824. Знайти: коефіцієнти використання робочого часу за числом днів роботи на одного спискового робітника, за середньою тривалістю робочого дня та за числом роботи на одного спискового робітника;

Задача № 2

Визначити номінальний і ефективний фонди часу роботи робітника. Якщо календарних днів у році – 365, святкових і вихідних – 112, передсвяткових – 6. Тривалість чергової відпустки 168 год. На виконання державних і громадських обов'язків витрачено 0,5 %, дні хвороби становлять 1,5 % номінального фонду роботи. Тривалість робочого дня 8,2 години.

Задача № 3

Протягом березня при середній встановленій тривалості робочого дня 8,1 години і 980 робочих місцях підприємство відпрацьовало 24 дні та наступне число людино-днів: у першій зміні – 20500, у другій – 18500, у третій – 6000 людино-днів, неявки склали 2850 людино-днів, у тому числі чергові відпустки – 1350, святкові та вихідні – 6500 людино-днів. За місяць відпрацьовано 351000 людино-днів.

Визначити фонди робочого часу та показники їх використання; середньоспискову чисельність працівників, середню фактичну тривалість робочого дня та коефіцієнт його використання; коефіцієнт змінності працівників, коефіцієнт використання змінного режиму. Зробити висновки.

Задача № 4

Фактична чисельність промислово-виробничого персоналу (ПВП) у базисному періоді склала 2800 чоловік. Планується, що обсяг продукції зросте до рівня 105 %, а продуктивність праці – відповідно до 106 %. Визначити планову чисельність ПВП.

Задача № 5

Визначити планову чисельність робітників відрядників, якщо нормативна трудомісткість товарної продукції за діючими нормами становить 3600 нормо-годин. Коефіцієнт виконання норм – 1,2. У плановому році 365 днів, з них 104 вихідних і 8 святкових. Плановані невиходи на роботу передбачені в розмірі 10 % від номінального фонду часу. Середня тривалість робочого дня 8,0 годин.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3 «РИНОК ПРАЦІ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ»

Мета: аналіз вивчення особливостей функціонування ринку праці та механізмів його регулювання.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Проблеми та особливості ринку праці в Україні.
2. Ринок праці й професійна компетентність: реалії та перспективи.
3. Напрямки гармонізації ринку праці України.
4. Сегментація та інфраструктура ринку праці.
5. Проблеми та перспективи розвитку регіонального ринку праці в умовах глобалізації економічного розвитку держави.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тест № 1 Ринок праці

1. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Поняття «ринок праці» характеризують наступні положення:

а) за своєю економічною сутністю ринок праці є місцем зустрічі роботодавця й найманого робітника;

б) це система економічних відносин між роботодавцем і найманим працівником із приводу обміну робочої сили на зарплату;

в) у процесі обміну не відбувається зміна власника робочої сили, а тільки передаються роботодавцеві правоповноваження та розпорядження щодо користування робочою силою;

г) кон'юнктуру ринку праці визначає рівноправність сторін або перевага однієї з них у реалізації своїх інтересів.

2. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Економічну сутність ринку як системи економічних відносин розкривають наступні положення:

а) відносини між покупцем і продавцем устанавлюються й реалізуються із приводу обміну (зміни власника предметів обміну);

б) відносини між покупцем і продавцем устанавлюються й реалізуються із приводу формування ціни (прирівнювання предметів обміну);

в) це територія й механізм, які зводять разом покупців і продавців конкретного товару або послуги;

г) це сукупність соціально-економічних відносин у сфері обміну, за допомогою яких остаточно визнається суспільний характер праці, яка міститься в предметах обміну.

3. Позначити **правильний** варіант відповіді. Основною умовою успішного функціонування ринку є:

- а) рівність можливостей партнерів у реалізації своїх інтересів;
- б) погіршення положення однієї зі сторін при досягненні добробуту іншої сторони;
- в) визнання правомірності ринкового фундаменталізму;
- г) відмова від державного регулювання відносин між його суб'єктами.

4. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Основні риси ринку характеризують наступні положення:

- а) він є категорією товарного виробництва й забезпечує сферу обміну у відтворювальному процесі;
- б) він сприяє гуманізації економіки на всіх рівнях;
- в) він оптимізує використання всіх факторів виробництва;
- г) він виконує санітарну роль стосовно неконкурентоспроможних суб'єктів.

5. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Елементами ринку є:

- а) попит;
- б) пропозиція;
- в) ціна;
- г) інформація.

6. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Представники різних наукових шкіл стверджують, що товаром на ринку праці є:

- а) робоча сила;
- б) праця, майбутня праця;
- в) правоповноваження використання й розпорядження знаннями, уміннями й навичками працівника;
- г) ресурс праці.

7. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Ринок праці має сукупність особливостей:

- а) власник робочої сили передає роботодавцеві на обумовлений строк правоповноваження володіння, використання й розпорядження своїми знаннями, уміннями й навичками;
- б) тривалий строк виконання укладеного контракту;
- в) наявність і дія негрошових аспектів контракту, високий ступінь їхньої індивідуалізації;
- г) наявність великої кількості інституціональних структур, що впливають на відносини суб'єктів ринку.

8. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Специфічними елементами ринку праці є:

- а) правові акти, що регулюють відносини суб'єктів ринку праці;
- б) кон'юнктура й конкуренція;

- в) служби зайнятості;
- г) система соціальних виплат і гарантій.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Основними функціями ринку є:

- а) соціальна;
- б) техніко-економічна;
- в) регулююча;
- г) стимулююча.

10. Позначити **правильний варіант** відповіді. Основна функція ринку праці:

- а) забезпечення працівників робочими місцями;
- б) забезпечення роботодавців потрібною робочою силою;
- в) забезпечення перерозподілу робочої сили у відтворювальному процесі;
- г) встановлення рівноважної заробітної плати.

11. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Функціями ринку праці є:

- а) організація зустрічі продавців і покупців робочої сили;
- б) створення конкурентного середовища в середині кожної зі сторін;
- в) соціалізація й гуманізація економічних процесів;
- г) встановлення рівноважних ставок заробітної плати.

12. Позначити **неправильний** варіант відповіді. В основі структуризації ринку праці лежать:

- а) кон'юнктура ринку;
- б) особливості процесу обміну між найманим робітником і роботодавцем;
- в) особливості формування ринкової ціни робочої сили (праці);
- г) національні особливості формування й реалізації трудових відносин.

13. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Розрізняють наступні моделі ринку праці:

- а) модель чисто конкурентного ринку праці;
- б) моделі моносоничного ринку праці й двосторонньої монополії;
- в) економіко-математична модель ринку праці;
- г) національні моделі ринку праці.

14. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Теорія ринку праці виділяє наступні типи ринків:

- а) зовнішній;
- б) професійний ринок;
- в) первинний ринок;
- г) внутрішньофірмовий ринок.

15. Позначити **правильний** варіант відповіді. Теорія ринку праці виділяє наступні види й різновиди ринку праці:

- а) гнучкий ринок;
- б) традиційний ринок;
- в) прихований ринок;
- г) вторинний ринок.

16. Позначити **правильний** варіант відповіді. Сутність сучасної кризи праці полягає в:

- а) порушенні правоповноважень власника володіти, використовувати та розпоряджатися своєю робочою силою;
- б) невідповідності попиту та пропозиції робочої сили потребам виробництва;
- в) заниженій ціні робочої сили;
- г) низькому рівні якості життя.

17. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Методологічну основу економіки праці в плановій системі господарювання визначали наступні теоретичні положення:

- а) робоча сила є товаром;
- б) будь-яка праця в суспільному виробництві апіорі визначається суспільно корисною;
- в) праця є обов'язком кожного працездатного громадянина;
- г) загальні умови оплати праці визначаються державою.

ЗАДАЧІ

Задача № 1

Робочий за 22 зміни виготовив 1056 од. продукції, обслуговуючи 5 верстатів. Норма виробітку на один верстат у зміну становить 10 одиниць продукції, норма обслуговування – 4 верстати. Визначити відсоток виконання норми виробітку.

Задача № 2

Розрахувати розмір норми штучного й штучно-калькуляційного часу та норму виробітку в умовах серійного типу виробництва, якщо оперативний час – 12 хв, норматив часу на відпочинок – 4 % від оперативного часу, а норматив часу на обслуговування робочого часу – 6 %, підготовчо-заклучний час – 20 хв, кількість деталей у партії – 40 шт.

Задача № 3

Розрахувати місячну норму для комплексної бригади, яка обслуговує екскаватор ЕРП-1250, безперервний режим роботи без вихідних та святкових днів із плаваючим графіком. Дані для вирішення: годинна продуктивність – 1550 т/год. Понижувальний коефіцієнт, що враховує складність розробки ґрунту – 0,85. Чиста робота у зміну – 6,5 години. Кількість календарних днів у місяці – 28 днів. Число змін на планово-попереджувальний ремонт – 6 змін.

Задача № 4

Місячна виробнича програма заготівельної ділянки складає: заготівля А – 25 тис. шт. при нормі вироблення 12 шт/хв; заготівля Б – 3 тис. шт. (8 шт/год); заготівля В – 50 тис. шт. (15 шт/хв); заготівля Р – 3 тис. шт. (30 шт/год); заготівля Д – 4,5 тис. шт. (25 шт/год). Визначити штатну чисельність працюючих.

Задача № 5

Визначити планову кількість робочих відрядників, якщо нормативна трудомісткість товарної продукції за діючими нормами становить 3600 тис. нормо-годин. Коефіцієнт виконання норм – 1,2. У плановому році 365 днів, з них 104 вихідних і 8 святкових. Плановані невиходи на роботу передбачені в розмірі 10 % від номінального фонду часу. Тривалість робочого дня 8,0 годин.

Задача № 6

Визначити розмір норми штучного й штучно-калькуляційного часу та норму виробітку в умовах серійного типу виробництва, якщо оперативний час – 15 хв, норматив часу на відпочинок – 5 % від оперативного часу, а норматив часу на обслуговування робочого часу – 6 %, підготовчо-заклучний час – 20 хв, кількість деталей у партії – 60 шт.

Задача № 7

Бригада ремонтників у складі 4 чол. виконала за 30 дн. із тривалістю зміни 7 год. 250 перших технічних обслуговувань тролейбусів. Норма часу на одне перше технічне обслуговування – 3,2 люд.-год. Визначити відсоток виконання плану бригадою.

Задача № 8

На підприємстві зроблено технічне обслуговування – 10 трамваїв, на що витрачено 120 люд.-год. Норма часу на одне технічне обслуговування – 12,3 год. Визначити відсоток виконання норм виробітку ремонтниками.

Задача № 9

Бригада ремонтників у складі 4 чол. за 22 робочих дні тривалістю по 7 год. і 4 робочих дні тривалістю по 6 год. виконала в повному обсязі 64 технічні обслуговування тролейбусів. Норма часу на одне технічне обслуговування – 10,8 люд.-год. Визначити відсоток виконання норм виробітку даною бригадою.

Задача № 10

Визначити норму керованості для начальника цеху через число підлеглих працівників, якщо норма керованості для майстра – 15 робітників; норма керованості для старшого майстра – 3 майстри; норма керованості для нач. дільниці – 3 ст. майстри; норма керованості для нач. цеху – 3 нач. дільниці.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4 «ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ»

Мета: аналіз зайнятості населення та механізмів її регулювання в сучасних умовах.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Зайнятість населення: поняття та види.
2. Напрямки державної політики зайнятості.
3. Державні гарантії зайнятості.
4. Проблеми соціально-трудових відносин у суспільстві.
5. Основні напрями соціального захисту.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тест № 1 Механізм реалізації громадянами права на працю

1. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціально-економічна сутність зайнятості полягає в тому, що вона...:

- а) забезпечує роботодавця робочою силою, а найманого робітника – робочим місцем;
- б) є неодмінною умовою виробництва життєвих благ для функціонування всього суспільства;
- в) забезпечує задоволення особистих потреб працівника й приносить йому дохід;
- г) дає можливість реалізувати особистісний потенціал працівника.

2. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Право громадян на зайнятість проявляється в їхніх правах на:

- а) гарантоване суспільством одержання першого робочого місця при вступі в трудове життя;
- б) професійну консультацію, підготовку, перепідготовку й одержання інформації в сфері зайнятості;
- в) професійну діяльність за кордоном;
- г) соціальний захист у сфері зайнятості.

3. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Державна політика зайнятості ґрунтується на наступних принципах:

- а) надання громадянам можливості працевлаштування з урахуванням професійних, соціальних, особистісних якостей індивіда на основі економічного підходу;
- б) сприяння забезпеченню ефективної зайнятості, створенню нових робочих місць;

в) співробітництво професійних спілок, союзів роботодавців і органів державного управління з питань забезпечення зайнятості населення;

г) міжнародне співробітництво при вирішенні проблем зайнятості населення.

4. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Державні гарантії в сфері зайнятості населення передбачають:

а) добровільність праці, вибір або зміну професії й виду діяльності;

б) надання першого робочого місця громадянину, що вступає в трудове життя;

в) захист від дискримінації за демографічними, соціальними й політичними ознаками, а також від необґрунтованих і незаконних дій роботодавця із приводу зайнятості працівника;

г) сприяння служби зайнятості в працевлаштуванні безробітного, що шукає роботу.

5. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Додаткові гарантії зайнятості держава встановила для таких категорій населення:

а) жінки, що мають дітей віком до 6 років, матері-одиначки, що мають дітей віком до 14 років або дітей-інвалідів, особи, звільнені у зв'язку з розформуванням організації або скороченням штатів;

б) молодь і діти в передбачених законом випадках;

в) особи передпенсійного віку.

6. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Засобами реалізації державної політики зайнятості є:

а) інвестиційна й податкова політика;

б) вдосконалення законодавства й діяльність правозахисних органів;

в) міграційна політика;

г) надання трудовитковим регіонам і регіонам з високим рівнем безробіття статусу території пріоритетного розвитку.

7. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Засобами реалізації державної політики зайнятості є:

а) демографічна політика;

б) річні й довгострокові державні й регіональні програми зайнятості населення;

в) заходи щодо сприяння добровільному переселенню громадян у регіони, що не забезпечені робочою силою;

г) діяльність координаційних комітетів сприяння зайнятості.

8. Позначити **неправильний** варіант відповіді. У структуру Державної служби зайнятості входять:

а) Державний центр зайнятості Мінпраці України;

б) центри зайнятості адміністративних територій (до рівня районів);

в) органи місцевого самоврядування;

г) центри реабілітації населення.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. У структуру Державної служби зайнятості входять:

- а) центри організації професійного навчання незайнятого населення;
- б) інспекції з контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення;
- в) професійно-технічні навчальні заклади;
- г) підприємства, установи й організації, що є підлеглими служби зайнятості.

10. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Державний фонд сприяння зайнятості населення створений для фінансування:

- а) професійної орієнтації населення, професійного навчання безробітних, сприяння їхньому працевлаштуванню;
- б) надання безпроцентного кредиту безробітним для здійснення підприємницької діяльності;
- в) надання кредитів під відсотки для самозростання фонду;
- г) створення й розвитку учбово-матеріальної бази, ІОЦ, центрів проф-орієнтації, підготовки й навчання.

11. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Державний фонд сприяння зайнятості населення створений для фінансування:

- а) благодійних заходів, що спрямовані на допомогу безробітним;
- б) організації додаткових робочих місць у галузях народного господарства;
- в) утримання працівників служби й інших витрат, що пов'язані із соціальним захистом права громадян на працю;
- г) відрахувань Пенсійному фонду України витрат, що пов'язані з достроковим виходом працівників на пенсію.

12. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Державний фонд сприяння зайнятості населення створюється за рахунок:

- а) асигнувань державного й місцевих бюджетів;
- б) зборів на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття;
- в) благодійних внесків роботодавців;
- г) коштів служби зайнятості, що отримані від надання платних послуг підприємствам та організаціям, і частини прибутку підприємств та організацій, що створені службою зайнятості.

13. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Служба зайнятості виконує наступні функції:

- а) аналізує й прогнозує стан ринку праці;
- б) формує дані для планування підготовки кадрів у навчальних закладах країни за професіями та спеціальностями;
- в) надає консультаційні послуги роботодавцям і працівникам;
- г) веде облік вільних робочих місць і заяв про працевлаштування.

14. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Служба зайнятості виконує наступні функції:

- а) бере участь у підготовці перспективних і поточних державних і територіальних програм зайнятості;
- б) управляє виробничою діяльністю своїх підприємств і комерційними операціями Державного фонду сприяння зайнятості;
- в) організує професійну підготовку й перепідготовку громадян, що шукають роботу;
- г) надає послуги з працевлаштування й професійної орієнтації.

15. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Службі зайнятості надані наступні права:

- а) одержувати від підприємств, установ та організацій інформацію зі сфери своєї діяльності;
- б) установлювати для підприємств, установ, організацій квоти прийому на роботу осіб, які мають потребу в соціальному захисті;
- в) направляти для працевлаштування на вільні робочі місця громадян відповідно до рівня їхньої освіти й професійної підготовки;
- г) у встановленому порядку надавати громадянам допомогу з безробіття.

16. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Службі зайнятості надані наступні права:

- а) припиняти на строк до 6 місяців рішення підприємств про звільнення працівників у випадках передбачених законодавством України;
- б) оплачувати вартість професійної підготовки осіб, працевлаштування яких вимагає одержання нової професії;
- в) стягувати з підприємств, установ та організацій суми, які не сплачені у фонд сприяння зайнятості;
- г) компенсувати підприємствам, установам й організаціям до 50 відсотків витрат на перепідготовку працівників, які підлягають скороченню за умов їх працевлаштування.

17. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Безробіття – це:

- а) соціально-економічне явище, що характеризує відсутність зайнятості певної сукупності робочої сили;
- б) зафіксоване в Конституції право громадянина на добровільну незайнятість;
- в) перевищення пропозиції робочої сили над її попитом;
- г) економічна категорія, що відбиває відносини між працівниками й роботодавцями із приводу реалізації права громадянина на працю й своїх правоповноважень власника робочої сили (володіти, використовувати й розпоряджатися).

18. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Безробітними можуть бути визнані громадяни:

- а) працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку;
- б) зареєстровані в державній службі зайнятості як ті, що шукають роботу, готові та здатні приступитися до підходящої роботи;
- в) які вперше шукають роботу й не мають професії (спеціальності);
- г) за їхніми особистими заявами з восьмого дня після реєстрації в центрі зайнятості.

19. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Розрізняють наступні види безробіття:

- а) приховане;
- б) фрикційне;
- в) жіноче;
- г) добровільне.

20. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Розрізняють наступні види безробіття:

- а) структурне;
- б) інституціональне;
- в) часткове;
- г) природне.

ЗАДАЧІ

Задача № 1

Технологічна трудомісткість продукції в звітному періоді склала 153000 людино-годин. Річний фонд часу одного робітника – 366 днів, кількість вихідних днів по графіку змінності – 94 дні, тривалість відпустки – 24 дні, щоденні невиходи на роботу – 4 дні, тривалість робочої зміни – 8 годин. Коефіцієнт виконання норм вироблення – 1,05. У розрахунковому періоді передбачається зниження трудомісткості на 1310 людино-годин. Визначити кількість робітників, які будуть вивільнені.

Задача № 2

Середньооблікова чисельність робітників на підприємстві 5200 чол. В одному з цехів проведені заходи та підвищена продуктивність праці групою робітників зі 100 чоловік на 4,5 %. Визначити приріст продуктивності праці в цілому.

Задача № 3

Розрахувати зростання продуктивності праці в умовно-натуральному вимірі на миловарному заводі, якщо відомі дані про виробництво мила та відпрацьовані людино-дні. Коефіцієнти переведення в умовне мило: господарського – 1,0; туалетного – 1,8; мильної стружки – 2,2.

Найменування показника	Базовий період	Звітний період
Відпрацьовано людино-днів	160	170
Вироблено господарського мила, т	100	200
Вироблено туалетного мила, т	75	65
Вироблено мильної стружки, т	90	95

Задача № 4

У плановому періоді трудомісткість виробничої програми складе 3418 тис. нормо-годин, коефіцієнт виконання норм виробітку 1,1, а фонд робочого часу одного робітника – 1911 годин. Визначити чисельність основних робітників у плановому періоді.

Задача № 5

Визначте трудомісткість одиниці продукції за планом і фактично, а також зростання продуктивності праці на основі наступних даних: трудомісткість товарної продукції за планом – 30 тис. нормо-годин; плановий обсяг випуску в натуральному вираженні – 200 шт.; фактична трудомісткість товарної продукції – 26 тис. нормо-годин; фактичний обсяг випуску – 220 шт.

Задача № 6

Визначте виробіток продукції на одного робітника в натуральному й грошовому варіантах на основі наступних даних: річний обсяг випуску продукції підприємства – 50 тис. шт. Річний обсяг валової продукції – 3 млн грн. Середньооблікова кількість працюючих на підприємстві – 400 осіб.

Задача № 7

У плановому році обсяг виробництва продукції передбачається збільшити з 12 000 млн до 13 000 млн грн. При базовій продуктивності праці для цього треба було б 1260 чоловік. Однак збільшення чисельності персоналу не входить у плани керівництва підприємства, навпаки, вона повинна скоротитися в порівнянні з базовою на 5 %. Визначте, якими мають бути приріст продуктивності праці в цих умовах і абсолютний рівень планової виробки.

Задача № 8

Планова чисельність працюючих – 1000 чоловік, у тому числі основних робітників – 500, допоміжних – 260 осіб. Фактична чисельність працюючих склала 1020 чоловік, у тому числі основних робітників – 580, допоміжних – 280 осіб. Обсяг валової продукції за планом – 20 млн грн, фактично – 22 млн грн. Визначте виконання плану з продуктивності праці.

Задача № 9

Місячна виробнича програма заготівельної ділянки складає:

- 1) заготівля А – 25 тис. шт. при нормі вироблення 12 шт/хв (у цьому прикладі використано місцеві норми виробітку);
- 2) заготівля Б – 3 тис. шт. (8 шт/год);

- 3) заготівля В – 50 тис. шт. (15 шт/хв);
- 4) заготівля Р – 3 тис. шт. (30 шт/год);
- 5) заготівля Д – 4,5 тис. шт. (25 шт/год).

Визначити штатну чисельність працюючих.

Задача № 10

Планова чисельність працюючих – 1500 чоловік, у тому числі основних робітників – 700, допоміжних – 260 осіб. Фактична чисельність працюючих склала 1520 чоловік, у тому числі основних робітників – 780, допоміжних – 280 осіб. Обсяг валової продукції за планом – 120 млн грн, фактично – 122 млн. Визначте виконання плану з продуктивності праці.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5 «ОРГАНІЗАЦІЯ НОРМУВАННЯ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ»

Мета: вивчення основних понять організації нормування та оплати праці на підприємстві.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Нормування праці: вітчизняний та закордонний досвід.
2. Проблеми нормування праці в Україні.
3. Форми та системи оплати праці на підприємстві.
4. Організація оплати праці в Україні: тенденції, проблеми, перспективи.
5. Вплив організації оплати праці на результати діяльності підприємства.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тест № 1 Організація нормування та оплата праці

1. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Поняття «організація» розкриває наступні змістовні елементи:
  - а) внутрішня впорядкованість, узгодженість взаємодії частин цілого, що обумовлена його будовою;
  - б) установа, об'єднання, підприємство;
  - в) сукупність процесів або дій, що веде до утворення й удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого;
  - г) структура (система) предметів, явищ, операцій, процесів, що розглядається в динаміці.
2. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Організацію праці як приведену в систему цілеспрямовану діяльність людей характеризують:
  - а) стабільна, стійка за змістом сукупність елементів з їх стійкими, незмінними взаємозв'язками;
  - б) зміст функціонування всіх елементів, їхній вплив на загальний порядок трудового процесу;
  - в) напрямки й динаміка розвитку всіх елементів;
  - г) ступінь узгодженості інтересів усіх суб'єктів трудових відносин.
3. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Організація праці – це:
  - а) система використання живої праці;
  - б) певний порядок побудови й здійснення трудового процесу;
  - в) найефективніше поєднання техніки й робочої сили;
  - г) імперативна умова ефективного використання й безпеки праці, професійного й духовного росту працівників.

4. Визначите **неправильний** варіант відповіді. Раціональна організація праці покликана вирішувати наступні завдання:

- а) економічне;
- б) технологічне;
- в) психофізіологічне;
- г) соціальне.

5. Позначити **неправильний** варіант відповіді. До основних елементів організації праці відносяться:

- а) поділ праці;
- б) технологія праці;
- в) організація й обслуговування робочих місць;
- г) оплата праці.

6. Позначити **неправильний** варіант відповіді. До основних елементів організації праці відносяться:

- а) організація виробництва;
- б) нормування праці;
- в) умови праці;
- г) трудова активність і дисципліна праці.

7. Позначити **неправильний** варіант відповіді. До основних елементів організації праці відносяться:

- а) організація й обслуговування робочих місць;
- б) раціоналізація трудового процесу, впровадження передового досвіду та методів праці;
- в) аналіз роботи;
- г) режим праці й відпочинку персоналу.

8. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Громадська організація праці формується під впливом таких елементів:

- а) базисні економічні відносини (відносини власності);
- б) структура економіки;
- в) загальнолюдські цінності;
- г) господарський механізм функціонування національної економіки.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Громадська організація праці формується під впливом таких елементів:

- а) цивілізаційний архетип національної спільноти країни;
- б) конституційне право на працю;
- в) якість життя суспільства;
- г) участь країни в міжнародному поділі праці.

10. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Нормування праці – це:

- а) вид діяльності з управління виробництвом і персоналом;
- б) встановлення необхідних витрат і результатів праці;

в) встановлення послідовності виконання операцій у технологічному процесі;

г) встановлення відповідних співвідношень між чисельністю працівників різних груп і кількістю й технічними характеристиками виробничого устаткування.

11. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Сутність нормування праці полягає в:

а) забезпеченні конкурентної переваги організації на основі реалізації інтересів роботодавця й працівників у зменшенні витрат праці;

б) визначенні витрат живої праці на виконання конкретного виду роботи в даних техніко-організаційних умовах;

в) забезпеченні контролю над мірою праці й відповідною мірою споживання;

г) створенні в організації бази технічно-обґрунтованих норм та їхньому ефективному використанні.

12. Позначити **неправильний** варіант відповіді. До нормованих витрат робочого часу виконавця відносять наступні витрати робочого часу:

а) основний і додатковий час;

б) час обслуговування робочого місця;

в) час перерв, що викликані порушенням технологічного процесу;

г) підготовчо-заклучний час.

13. Позначити **правильний** варіант відповіді. До складу штучно-калькуляційного часу крім витрат часу, що становлять штучний час, включають наступні витрати часу:

а) оперативний час;

б) підготовчо-заклучний час;

в) час перерв на відпочинок та особисті потреби;

г) час обслуговування робочого місця.

14. Позначити **неправильний** варіант відповіді. До нормованих витрат часу використання устаткування відносять витрати часу на:

а) виконання виробничого завдання;

б) виправлення виробничого браку;

в) технологічні перерви;

г) перерви на відпочинок й особисті потреби працівника.

15. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Функції нормування праці охоплюють процеси:

а) встановлення міри праці й міри її оплати;

б) встановлення режиму праці й відпочинку;

в) регламентації підпорядкованості працівників;

г) встановлення норми прибутку.

16. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Довідник кваліфікаційних характеристик працівників:

- а) призначений для організації праці керівників, фахівців і службовців;
- б) забезпечує раціональний підбір і використання кадрів;
- в) визначає структуру управління організації;
- г) використовується для віднесення конкретної посади до певної групи за рівнем оплати.

17. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Кваліфікаційна характеристика кожної посади включає розділи:

- а) посадові обов'язки;
- б) вимоги до працівника щодо базової кваліфікації й спеціальних знань, умінь і досвіду;
- в) режим праці й відпочинку;
- г) специфічні особистісні характеристики працівника.

Тест № 2 Методичні основи нормування праці

1. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Зміст нормування праці реалізується в процесі послідовного виконання наступних етапів:

- а) підготовка фахівців-нормувальників;
- б) вивчення структури витрат робочого часу;
- в) розробка нормативних матеріалів;
- г) встановлення норм витрат праці.

2. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Засоби, що використовуються в процесі нормування праці:

- а) нормативні матеріали;
- б) кошти;
- в) інструментарій вимірювання й аналізу трудових процесів;
- г) комп'ютерна техніка й камери спостереження.

3. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Нормативи для нормування праці характеризують наступні положення:

- а) це – вихідні, регламентовані величини режимів роботи устаткування, витрат праці й часу перерв;
- б) вони розробляються на основі наукових досліджень і обґрунтувань;
- в) вони використовуються для розрахунків витрат на оплату праці;
- г) вони призначені для багаторазового використання при розрахунках норм праці, враховуючи умови на конкретному робочому місці.

4. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Для нормування праці використовують нормативи:

- а) режимів роботи обладнання;
- б) правові норми про працю;
- в) часу, обслуговування, чисельності;
- г) єдині й типові норми.

5. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Нормативи з праці класифікуються за:

- а) ступенем укрупнення (диференційовані й укрупнені);
- б) призначенням (режимів роботи устаткування, часу, обслуговування, чисельності);
- в) галузю застосування (промисловість, транспорт, сільське господарство й тощо);
- г) видами витрат часу (основний, додатковий, відпочинку й особистих потреб, обслуговування, підготовчо-заключний).

6. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Методика розробки нормативів включає наступні етапи:

- а) підготовча робота (визначення місця й методики дослідження);
- б) збір вихідних даних про необхідні витрати праці й фактори, що визначають їх величину;
- в) встановлення нормативної залежності між витратами праці й факторами, що впливають на ці витрати;
- г) розрахунок норми праці стосовно конкретного робочого місця.

7. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Для виміру витрат часу використовують наступні види спостережень:

- а) фотографія робочого часу методом безперервних вимірів;
- б) фотографія робочого часу методом миттєвих спостережень;
- в) хронометраж методом миттєвих спостережень;
- г) фотохронометраж методом безперервних вимірів.

8. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Хронометраж циклічно повторюваних елементів операції виконується такими способами визначення витрат часу:

- а) безперервним;
- б) вибіркоvim;
- в) технологічним;
- г) цикловим.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Порядок проведення фотографії робочого часу методом безперервних вимірів включає:

- а) вибір об'єкта спостереження, присвоєння індексу кожному виду витрат робочого часу;
- б) визначення кількості спостережень;
- в) реєстрація моментів початку й закінчення, визначення тривалості витрат часу, заповнення аркуша спостереження;
- г) розрахунок фактичного балансу робочого часу, виключення нераціональних його витрат, проектування оптимального трудового процесу.

10. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Порядок проведення фотографії робочого часу методом моментальних спостережень включає:

а) вибір об'єкта спостереження, присвоєння індексу кожному стану працівника або устаткування, що спостерігаються, визначення необхідної кількості спостережень, способу й маршруту їхнього здійснення;

б) реєстрація моментів початку й закінчення, а також визначення тривалості різних видів витрат часу на об'єктах, що спостерігаються;

в) визначення зафіксованої в аркуші спостереження кількості моментів (випадків) відповідного стану працівника або устаткування;

г) визначення структури витрат робочого часу в періоді спостереження (зміна, доба) шляхом його розподілу, пропорційно кількості моментів, що фіксували той або інший стан працівника або устаткування.

11. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Методика встановлення нормативних залежностей передбачає:

а) визначення складу факторів-умов і факторів-аргументів;

б) визначення кількості необхідних значень досліджуваних факторів, середньої величини інтервалу між двома суміжними значеннями фактора й виконання досліджень з витрат праці за прийнятим значенням факторів-аргументів;

в) встановлення співвідношень між значеннями факторів-аргументів і величинами нормативних витрат праці;

г) встановлення співвідношення між кількісними значеннями факторів-аргументів і факторів-умов.

12. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Крім технологічних елементів виробництва в якості факторів-аргументів можуть прийматися:

а) стать, вік, стан здоров'я працівника;

б) ступінь освоєння роботи;

в) фізіологічні й нервово-психологічні навантаження на працівника;

г) рівень інтенсивності праці.

13. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Нормативні залежності встановлюються на основі наступних підходів:

а) кожен фактор досліджується ізольовано при постійному рівні інших;

б) фактори змінюються одночасно, кожен на своєму рівні;

в) фіксуються граничні значення факторів, встановлюється діапазон можливих значень між ними й досліджуються витрати часу за кожним з них;

г) фіксуються граничні значення факторів, проводиться двофакторне дослідження витрат часу й за емпіричними формулами визначаються витрати часу для проміжних значень факторів.

14. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Метод нормування праці як сукупність прийомів встановлення норм праці включає:

а) аналіз трудового процесу;

б) проектування раціональної технології й організації праці;

в) використання ЕОМ;

г) розрахунок норм.

15. Позначити **неправильний** варіант відповіді. У практиці нормування праці використовуються наступні методи:

- а) аналітично-дослідницький;
- б) аналітично-розрахунковий;
- в) аналітично-прецедентний;
- г) сумарний.

16. Позначити **правильний** варіант відповіді. При використанні аналітично-дослідницького методу нормування праці витрати часу на кожен елемент операції визначаються шляхом:

- а) безпосередніх вимірів витрат часу на кожен елемент операції;
- б) встановлення єдиного штучного часу для всієї технологічної лінії;
- в) визначення витрат часу на кожен елемент по технічно-обґрунтованим нормативам;
- г) використання статистичних даних про фактичні витрати часу на аналогічні роботи.

17. Позначити **правильний** варіант відповіді. Норми праці розраховуються в наступній послідовності:

а) визначення режиму роботи устаткування → проектування трудових прийомів → визначення норм обслуговування й чисельності → визначення тривалості операцій і норм часу → визначення норм виробітку й нормованих завдань;

б) проектування трудових прийомів → визначення режиму роботи устаткування → визначення норм обслуговування й чисельності → визначення тривалості операцій і норм часу → визначення норм виробітку й нормованих завдань;

в) визначення норм виробітку й нормованих завдань → визначення режиму роботи устаткування → проектування трудових прийомів → визначення норм обслуговування й чисельності → визначення тривалості операцій і норм часу;

г) визначення режимів роботи устаткування → визначення норм обслуговування й чисельності → проектування трудових прийомів → визначення тривалості операцій і норм часу → визначення норм виробітку й нормованих завдань.

ЗАДАЧІ

Задача № 1

Протягом зміни робітник виконує на кожному верстаті одну наладку та дві підналадки, норма часу на одну наладку складає 40 хв, а на одну підналадку – 10 хв, коефіцієнт, що враховує додаткові витрати часу, складає 1,14. Визначити норму часу обслуговування.

Задача № 2

Визначити норму часу обслуговування, якщо час обслуговування одного верстата складає 20 хв, коефіцієнт додаткових витрат 1,08; час на виконання підготовчо-завершальної роботи – 10 хв, час на відпочинок і особисті потреби – 25 хв на зміну.

Задача № 3

Розрахувати норму явочної та облікової чисельності робітників для обслуговування 150 одиниць технологічного устаткування, якщо середня норма часу обслуговування однієї одиниці устаткування дорівнює 1,35 люд.-год, час зміни – 8 годин, коефіцієнт змінності – 1,36, номінальний фонд робочого часу – 236 днів, реальний фонд робочого часу на одного робітника за рік – 218 днів.

Задача № 4

Протягом зміни робітник виконує на кожному верстаті одну наладку й дві підналадки, норма часу на одну наладку складає 35 хв, а на одну підналадку – 10 хв, коефіцієнт, що враховує додаткові витрати часу, складає 1,15. Визначити норму часу обслуговування.

Задача № 5

Визначити норму явочної та облікової чисельності робітників для обслуговування 140 одиниць технологічного устаткування, якщо середня норма часу обслуговування однієї одиниці устаткування дорівнює 1,4 люд.-год, час зміни – 8 годин, коефіцієнт змінності – 1,35, номінальний фонд робочого часу – 236 днів, реальний фонд робочого часу на одного робітника за рік – 220 днів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6 «СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ЯК СИСТЕМА»

Мета: вивчення основних складових системи соціально-трудо­вих від­носин на підприємстві.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Характеристика соціально-трудо­вих від­носин.
2. Основні принципи системи соціально-трудо­вих від­носин.
3. Структура системи соціально-трудо­вих від­носин.
4. Основні напрями формування нової системи соціально-трудо­вих від­носин.
5. Поняття соціального захисту та його основні напрямки у сфері праці.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тест № 1 Соціально-трудо­ві від­носини: основні поняття та механізм регулювання

1. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Трудо­ві від­носини встановлюються між такими суб'єктами:
  - а) роботодавці – наймані працівники;
  - б) виробники товарів – постачальники;
  - в) керівники – підлеглі;
  - г) окремі працівники, що виконують суміжні функції й операції.
2. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Трудо­ві від­носини встановлюються між такими суб'єктами:
  - а) робочі групи – трудовий колектив;
  - б) адміністрація підприємства – профспілки;
  - в) виробники товарів і послуг – споживачі;
  - г) працівник – група.
3. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Економічні трудо­ві від­носини...:
  - а) складаються й реалізуються в процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання матеріальних благ і послуг;
  - б) це від­носини між працею й капіталом;
  - в) встановлюються із приводу соціального страхування працівників, пенсійного забезпечення;
  - г) встановлюються із приводу нормування й оплати праці, норми прибутку.

4. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальні трудові відносини...:

- а) встановлюються на міжособистісному, міжгруповому рівнях, між окремим працівником, групою й колективом, між групою й колективом;
- б) встановлюються із приводу соціальних гарантій;
- в) проявляються через інтереси, що відбивають якість трудового життя колективу;
- г) відображають умови формування й розвитку працівника, соціальних груп і трудового колективу.

5. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціально-економічні трудові відносини...:

- а) встановлюються й реалізуються в процесі суспільного відтворення й пов'язаних з ним сферах життєдіяльності суспільства;
- б) встановлюються із приводу зайнятості, соціального страхування, пенсійного забезпечення;
- в) встановлюються із приводу організації й умов праці;
- г) проявляються в соціальному положенні й ролі окремого працівника й конкретних груп у трудовому колективі.

6. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Держава як суб'єкт соціально-трудова відносин виступає в наступних основних ролях:

- а) законодавець, захисник прав громадян і організацій;
- б) роботодавець;
- в) піклувальник про непрацездатних і недієздатних громадян;
- г) посередник й арбітр у трудових суперечках.

7. Позначити **правильний** варіант відповіді. Економічні трудові відносини реалізуються на наступному життєвому циклі людини:

- а) від народження до закінчення школи;
- б) період професійної освіти;
- в) період трудової й/або сімейної діяльності;
- г) період післятрудова діяльності.

8. Позначити **неправильний** варіант відповіді. За організаційними формами розрізняють наступні типи соціально-трудова відносин:

- а) адміністративні;
- б) патерналізм;
- в) конкуренція;
- г) конфлікт.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. За організаційними формами розрізняють наступні типи соціально-трудова відносин:

- а) партнерство;
- б) субсидіарність;
- в) дискримінація;
- г) бюрократизація.

10. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальне страхування:

- а) поширюється на економічно активне, зайняте населення;
- б) забезпечується, головним чином, за рахунок доходів і обмежених дотацій із бюджету;
- в) об'єктами страхування є праця й капітал як основні фактори виробництва;
- г) являє собою гарантовану державою систему матеріального забезпечення громадян у випадку виникнення соціальних і професійних ризиків.

11. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Державне соціальне страхування забезпечується в наступних формах:

- а) пенсійне забезпечення;
- б) виплата допомоги з безробіття;
- в) виплата допомоги на лікування;
- г) виплата допомоги з тимчасової непрацездатності.

12. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Система соціального захисту громадян включає наступні елементи:

- а) забезпечення членам суспільства прожиткового мінімуму й надання матеріальної допомоги найуразливішим групам населення;
- б) забезпечення максимально можливої стабільності в суспільстві;
- в) забезпечення загальної зайнятості працездатного населення, що бажає працювати в суспільному виробництві;
- г) створення умов для задоволення потреб громадян в освіті, медичному обслуговуванні, культурі й т. д.

13. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальні гарантії:

- а) це сукупність матеріальних і юридичних засобів, які забезпечують соціальний захист людини;
- б) є загальними, однаковими за об'ємом й одночасно діють стосовно кожного громадянина;
- в) створюють основу для реалізації конституційних та інших прав всіх членів суспільства;
- г) призначені для забезпечення задоволення життєво необхідних потреб людини.

14. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальні гарантії в галузі праці призначені для:

- а) регулювання ринку робочої сили;
- б) сприяння повній зайнятості всіх працездатних громадян;
- в) забезпечення трудової кар'єри індивіда;
- г) підтримки уразливих категорій працездатного населення й попередження дискримінації в трудових відносинах.

15. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Поняття «механізм регулювання соціально-трудова відносин» розкривають наступні положення:

а) це засіб передачі управлінських зусиль за допомогою правових, економічних, організаційних та інших важелів, з метою направити рух соціальних процесів і явищ у визначеному напрямку;

б) керуючий вплив реалізується шляхом впливу на інтереси суб'єктів соціально-трудова відносин;

в) регулювання соціально-трудова відносин здійснює ринок праці;

г) механізм регулювання має багаторівневу структуру й включає систему взаємозалежних методів і засобів впливу на суб'єктів соціально-трудова відносин.

16. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Основними завданнями правового регулювання соціально-трудова відносин є:

а) узгодження дій із забезпечення реалізації інтересів роботодавця та працівника;

б) захист прав і законних інтересів працівника;

в) захист прав і законних інтересів роботодавця;

г) забезпечення загальносуспільних інтересів.

17. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Основними соціальними сферами правового регулювання й захисту є:

а) укладення трудового контракту;

б) протидія прямій і непрямій дискримінації;

в) навчання та розвиток персоналу;

г) безпека праці й здоров'я персоналу.

ЗАДАЧІ

Задача № 1

Працівник-почасовик III розряду відпрацював за місяць 22 дні. Годинна тарифна ставка I розряду – 1,320 грош. од., тарифний коефіцієнт III розряду – 1,2. Середня тривалість робочого дня – 8 годин. За відсутність простоїв обладнання працівнику виплачується премія в розмірі 15 % місячного тарифного заробітку. Необхідно обчислити місячну заробітну плату працівника при погодинно-преміальній системі оплати праці.

Задача № 2

Місячний оклад начальника відділу кадрів фірми становить 1800 грош. од. Розрахувати суму його заробітної плати за поточний місяць, якщо з 23 робочих днів за графіком він відпрацював 20 днів: 3 дні виконував державні обов'язки із збереженням середньої заробітної плати. Розмір премії з фонду матеріального заохочення в поточному місяці – 30 % окладу, минулого місяця було 22 робочих дні за графіком, розмір премії становить 25 % окладу.

Задача № 3

Фонд оплати праці в базисному періоді склав 605 тис. грн, а в звітному – 670,5 тис. грн. Середньо спискова кількість робітників у базисному періоді – 2000 чол. Розмір товарної продукції у звітному періоді зріс на 8,5 %. У структурі собівартості в базисному періоді частка витрат за статтею «Заробітна плата» склала 12 %. Проаналізувати вплив на собівартість продукції конфігурації витрат за статтею «Заробітна плата».

Задача № 4

Визначити, як зміниться число зайнятих працівників, інтенсивність праці, середній зарібок робітника та витрати підприємця на упаковку одного виробу, якщо відбудеться заміна старої системи організації праці на нову (вихідні дані наведені в таблиці).

Вихідні дані	Стара система	Нова система
Число робітників, які зайняті упаковкою виробленої продукції, чол.	50	30
Середня інтенсивність праці одного робітника, шт.	20	48
Середній зарібок одного робітника, грн. од	200	300

Задача № 5

За вісім років заробітна плата в країні підвищилася на 25 %, а вартість життя – на 60 %. Визначте зміну рівня реальної заробітної плати. Що слід розуміти під номінальною та реальною заробітною платою?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7 «МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН»

Мета: вивчення механізму регулювання системи соціально-трудових відносин у сучасних умовах.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Механізми регулювання соціально-трудових відносин в Україні.
2. Законодавча основа регулювання соціально-трудових відносин.
3. Регулювання соціально-трудових відносин в Україні: проблеми та перспективи.
4. Суб'єкти соціально-трудових відносин та напрямки їх взаємодії.
5. Закордонний досвід регулювання соціально-трудових відносин.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тест № 1 Управління персоналом як механізм регулювання соціально-трудових відносин

Варіант 1

1. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Ринкове регулювання відносин роботодавця й працівника є основою й умовою управління персоналом тому що:

- а) процес управління персоналом базується на кадровому маркетингу;
- б) суспільну корисність робочої сили як товару визначає ринок;
- в) ринок робочої сили є конкурентним середовищем для потенційних працівників конкретної організації, що обмежує їхні вимоги до роботодавця рівнем таких вимог, які визнані як суспільно виправдані;
- г) конкуренція між роботодавцями на ринку змушує їх виконувати умови договорів із працівниками й впроваджувати різноманітні заходи впливу на них.

2. Позначити **правильний** варіант відповіді. Персонал як поняття – це:

- а) особовий склад організації, що має певні ознаки, працює за наймом і знаходиться в трудових взаємовідносинах із роботодавцем;
- б) об'єднання працівників, які мають професійно-кваліфікаційні знання, досвід і навички, які надають можливість виробляти певні товари, надавати конкретні послуги;
- в) сукупність кадрів, які за професійно-кваліфікаційними якостями відповідають вимогам щодо забезпечення виробничого процесу організації;
- г) усі попередні відповіді вірні.

3. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Персонал організації має такі ознаки:

а) проходить життєві цикли:

- 1) підготовки до трудової діяльності;
- 2) практичної її реалізації;
- 3) її завершення;

б) спонтанна спільність людей, які об'єднані єдиною метою;

в) регулює відносини з роботодавцем на основі ринку праці;

г) має певний сукупний людський капітал (знання, уміння, навички).

4. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Персонал організації має такі ознаки:

а) є стратегічним чинником розвитку організації, забезпечує її конкурентоспроможність;

б) у процесі виробничого споживання людського капіталу створюють нову вартість і споживчу вартість (товари й послуги);

в) перебуває в соціально-трудовах відносинах із роботодавцем, а співробітники – один з одним;

г) організаційно нерозділена єдність всіх категорій співробітників.

5. Позначити **правильний** варіант відповіді. Здатність людини до праці, сукупність її фізичних та інтелектуальних даних, придбаних знань і досвіду, які використовуються в процесі виробництва товарів і послуг, характеризують категорію:

а) персонал;

б) робоча сила;

в) трудовий потенціал організації;

г) корпоративна культура організації.

6. Позначити **правильний** варіант відповіді. До основних категорій персоналу організації належать:

а) керівники, фахівці, службовці;

б) робітники, фахівці, керівники;

в) службовці, основні робітники, керівники;

г) інженери, фахівці, допоміжні працівники.

7. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Предмет управління персоналом у практичній діяльності організації охоплює:

а) вироблення й реалізацію кадрової стратегії й кадрової політики;

б) оцінку кандидатів на вакантні посади й оцінку виконання діяльності;

в) удосконалення трудового законодавства;

г) маркетинг персоналу.

8. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Концепція як загальна категорія – це:

а) науковий підхід, що пояснює сутність проблеми (явища, процесу);

б) абстракція, що сприяє вибору суб'єктом раціональних напрямків та форм діяльності для досягнення її мети;

в) сукупність заходів, що передбачені в стратегічному плані розвитку організації;

г) сукупність вихідних принципових положень конкретної теорії або практичної діяльності.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Концепція управління персоналом:

а) ґрунтується на концептуальних принципах та кадровій політиці суб'єкта управління;

б) є системою теоретико-методологічних уявлень про сутність та роль персоналу в соціотехнічній структурі організації;

в) це сукупність зафіксованих у документах методичних заходів з управління кадрами організації;

г) є основою опрацювання методології кадрового менеджменту організації.

10. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Концепція як абстрактна теоретико-методологічна система охоплює уявлення про:

а) сутність та роль персоналу в соціотехнічній структурі організації;

б) стратегічні цілі організації;

в) суб'єкти, підходи до процесу та механізми управління людьми;

г) технологічні форми та методи впливу на персонал.

11. Позначити **неправильний** варіант відповіді. У сучасній закордонній практиці використовуються наступні концепції кадрового менеджменту:

а) концепція використання трудових ресурсів;

б) концепція управління людськими ресурсами;

в) концепція управління людиною;

г) концепція управління персоналом.

12. Позначити **неправильний** варіант відповіді. «Управління персоналом» як семантичне поняття використовується для визначення наступних явищ та процесів:

а) управління кадрами організації як видом діяльності в цілому;

б) концепції управління кадрами організації, що має відмінні від інших концепцій сутнісні характеристики;

в) кадрового менеджменту як синоніму управління персоналом;

г) управління будь-якою соціальною спільнотою, діяльність якої спрямована на досягнення спільної мети.

13. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Виділяють наступні етапи розвитку кадрового менеджменту в залежності від зміни ролі окремих факторів виробництва (людського та матеріально-технічного):

а) класичний технократичний підхід (концепція використання трудових ресурсів);

- б) гуманістичний технократизм (концепція управління персоналом);
- в) доктрина людських відносин (концепція управління людиною);
- г) соціальна відповідальність капіталу та активна гуманізація бізнесу (концепція управління людськими ресурсами).

14. Позначити **неправильний** варіант відповіді. За цілями та задачами концепцію управління персоналом характеризують наступні положення:

- а) виконання положень контракту в певному обсязі;
- б) постановка цілей бізнесу з урахуванням наслідків для персоналу;
- в) повна прихильність персоналу до цілей бізнесу;
- г) повна турбота працівника про персонал та моніторинг як основна управлінська задача.

15. Позначити **неправильний** варіант відповіді. За цілями та задачами концепцію управління людськими ресурсами характеризують наступні положення:

- а) моніторинг як основна управлінська задача;
- б) розвиток відносин соціального партнерства;
- в) залучення персоналу до досягнення корпоративних цілей (лояльність споживача, економія витрат, конкурентоспроможність і т. д.);
- г) заохочення персоналу до активності поза межами контракту.

16. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Методологічні підходи до управління людьми за концепцією управління персоналом:

- а) засоби регулювання поведінки персоналу: цінності, культура, місія;
- б) персонал розглядається як витрати, які потрібно жорстко контролювати;
- в) ринкова основа регулювання соціально-трудова відносин;
- г) засоби регулювання поведінки персоналу: чітко визначені норми та правила, взаємні обов'язки, контроль виконання.

17. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Методологічні підходи до управління людьми за концепцією управління людськими ресурсами:

- а) витрати на персонал розглядаються як інвестиція в підвищення конкурентоспроможності організації;
- б) допоміжна, реактивна роль персоналу в досягненні цілей бізнесу;
- в) методи та засоби впливу на працівників: заохочення позиції: «Я можу більше, ніж за правилом»;
- г) дотримання етичного підтексту в реалізації соціально-трудова відносин.

18. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Інтереси, що мають бути реалізовані за концепцією управління персоналом:

- а) гармонізація інтересів працівників та бізнесу;
- б) перевага інтересів персоналу перед інтересами споживачів та постачальників;

в) умови реалізації інтересів сторін передбачаються угодами, що укладені;

г) інтереси сторін не можуть бути реалізовані відокремлено одна від одної.

19. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Інтереси, що мають бути реалізовані за концепцією управління людськими ресурсами:

а) перевага інтересів персоналу перед інтересами споживачів та постачальників;

б) співпраця сторін у задоволенні інтересів споживача;

в) гармонізація інтересів сторін на основі соціального партнерства.

20. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Стратегічні аспекти кадрового менеджменту за концепцією управління персоналом:

а) стратегічна значимість персоналу в досягненні корпоративних цілей організації;

б) основні взаємовідносини: робоча сила – керівництво;

в) реактивна функція кадрової роботи на зміни внутрішнього та зовнішнього оточення організації;

г) функціональні обов'язки з кадрової роботи визначаються прийнятою в організації кадровою політикою.

Варіант 2

21. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Динамічний аспект кадрового менеджменту за концепцією управління персоналом:

а) високий рівень стандартизації, дії за правилами та нормами;

б) залучення працюючих до розробки управлінських рішень, що пов'язані з їхньою діяльністю;

в) ініціатива як реакція на зміни, що відбуваються в технології та в умовах праці;

г) помірна швидкість прийняття рішень.

22. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Динамічний аспект кадрового менеджменту за концепцією управління людськими ресурсами:

а) організаційне оновлення, стимулювання змін, переборення психологічного протистояння змінам;

б) часткова активність працівника як реакція на зміни, що відбулися;

в) ініціатива працівника як неодмінна якість людського капіталу організації;

г) витрати часу на виправлення помилкових рішень не можна надолужити.

23. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Менеджери з кадрового менеджменту за концепцією управління персоналом:

а) ключові менеджери: фахівці з кадрової роботи та управління виробничими відносинами;

б) формальні атестаційні процедури з надання права займатися кадровим менеджментом;

в) середній рівень посадової позиції менеджерів із персоналу;

г) вирішальний вплив на персонал здійснюють лінійні менеджери, основні функції фахівців із кадрової роботи – реєстрація, організація, контроль.

24. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Менеджери в кадровому менеджменті за концепцією управління людськими ресурсами:

а) ключові менеджери: професійні менеджери з персоналу за різними фахами; лінійні менеджери інтегрують функції виробничого та кадрового менеджменту, отримують консультації менеджерів із персоналу;

б) середній рівень посадової позиції менеджерів із персоналу;

в) менеджер із персоналу: співавтор розробки та реалізації стратегії організації, хоронитель організаційної культури, поборник організаційного оновлення;

г) менеджери з персоналу представлені на всіх управлінських рівнях.

25. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Технологію кадрового менеджменту за концепцією управління людськими ресурсами характеризують наступні положення:

а) горизонтальне управління, розширення функцій лінійних менеджерів, використання аутсорсингу;

б) планування людських ресурсів повністю інтегровано в корпоративне планування;

в) жорсткий контроль менеджерів за роботою підлеглих;

г) професійний кадровий менеджмент забезпечує розвиток бізнесу (управління змінами, формування корпоративної культури тощо).

26. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Системний підхід як спосіб організації управління персоналом означає:

а) розгляд організації як сукупності взаємозалежних елементів;

б) визначення й використання всіляких дій, операцій, що спрямовані на реалізацію системних цілей;

в) прогнозування наслідків реалізації прийнятих різних варіантів виходу організації з положення, що сформувалося;

г) виявлення й використання в управлінській діяльності взаємозалежностей між елементами організації як системи й між організацією й зовнішнім середовищем.

27. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Системоутворюючими елементами системи управління персоналом організації є:

а) цілі роботодавця;

б) цілі працівників;

в) цілі конкурентів;

г) корпоративні цілі.

28. Позначити **правильний** варіант відповіді. Завдання системи управління персоналом полягає в тому, щоб:

- а) оптимально реалізовувати інтереси роботодавця в одержанні прибутку;
- б) оптимально реалізовувати інтереси персоналу в задоволенні цілеспрямованих потреб;
- в) залучити персонал до досягнення корпоративних цілей;
- г) задовольнити потреби споживача.

29. Позначити **неправильний** варіант відповіді. На реалізацію цілей працівника впливають наступні фактори:

- а) процедура відбору співробітників;
- б) умови праці й безпека здоров'я;
- в) корпоративна культура організації;
- г) потреби споживача.

30. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Система цілей роботодавця з використання персоналу включає:

- а) забезпечення якості продукції;
- б) економію витрат;
- в) соціальну відповідальність за результати виробництва;
- г) завоювання відданості персоналу.

31. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Фактори, що забезпечують досягнення цілей роботодавця, включають:

- а) відповідність людського капіталу організації вимогам споживача до якості товарів і послуг;
- б) організацію й гуманізацію бізнесу;
- в) системний підхід до управління персоналом;
- г) пріоритет турботи про інтереси персоналу по відношенню до інтересів акціонерів і споживачів.

32. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Система управління людськими ресурсами включає функціональні блоки:

- а) забезпечення організації персоналом;
- б) розвитку людських ресурсів;
- в) впровадження інформаційних технологій;
- г) винагород і допомог.

33. Позначити **правильний** варіант відповіді. Система управління людськими ресурсами включає функціональні блоки:

- а) взаємин між роботодавцями та працівниками й соціально-трудова відносин;
- б) кадрового забезпечення;
- в) інформаційного забезпечення;
- г) правового забезпечення.

34. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Функціональний блок винагород і допомог системи управління персоналом забезпечує наступні цільові дії (завдання):

- а) справедлива й відповідна до вартості людського капіталу оплата праці;
- б) встановлення режиму праці й відпочинку;
- в) медичне страхування;
- г) надання працівникові права самостійного контролю якості виконуваної роботи.

35. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Служба управління персоналом виконує такі ключові ролі:

- а) організатора трудового процесу;
- б) провідника організаційного розвитку в мінливих умовах навколишнього середовища;
- в) захисника корпоративних цінностей;
- г) сполучної ланки в реалізації корпоративних цілей і цілей персоналу.

36. Позначити **неправильний** варіант відповіді. В управлінні персоналом використовують наступні методи впливу на людей:

- а) адміністративні;
- б) психофізіологічні;
- в) соціально-психологічні;
- г) економічні.

37. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Адміністративні методи управління персоналом характеризуються тим, що:

- а) зорієнтовані на усвідомлену необхідність виконання вимог, відчуття обов'язку;
- б) мають непрямий характер впливу на об'єкт управління;
- в) базуються на актах та розпорядженнях вищих органів управління;
- г) є обов'язковими для виконання.

38. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Економічні методи управління персоналом характеризуються тим, що:

- а) ґрунтуються на матеріальному стимулюванні колективів та окремих працівників;
- б) мають безпосередній, прямий характер впливу на об'єкт управління;
- в) реалізуються через всі важелі регулювання економічної діяльності організації;
- г) сила їх впливу та кінцевий ефект опосередковуються мотивацією об'єкта управління.

39. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальні методи управління персоналом характеризуються тим, що:

- а) спрямовані на групи людей та їх взаємодію в організації;
- б) мають не побічний характер впливу на об'єкт управління;

в) при їх застосуванні використовуються в значній мірі неформальні фактори, групові особливості об'єкта управління;

г) сприяють погодженню мотивації людей із корпоративними інтересами.

40. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Психологічні методи управління персоналом характеризуються тим, що:

а) спрямовані на конкретну особу, а не на людську спільноту;

б) мають прямий, безпосередній вплив на об'єкт управління;

в) звернені до внутрішнього світу особи, її інтелекту, почуттів;

г) при їх застосуванні потрібно враховувати психологічні особливості як об'єкта, так і суб'єкта управління.

ЗАДАЧІ

Задача № 1

Механік відпрацював 170 год. та протягом місяця заощадив матеріалів на 620 грн. На підприємстві діє положення про преміювання за економію матеріалів у розмірі 40 % від суми економії. Тарифна годинна ставка – 35 грн 60 к. Обчисліть зарплату робітника.

Задача № 2

Годинна ставка інженера – 16,20 грн і за умовами договору 30 % премії щомісячно. Він відпрацював протягом місяця 140 год. Розрахуйте заробіток інженера.

Задача № 3

Працівнику надається щорічна відпустка на 24 робочі дні (з 24 серпня по 17 вересня). Його заробіток у травні – 2800 грн, у червні – 2900, у серпні – 2800. Робочі дні відпрацьовані повністю. Премії не призначалися. Розрахуйте суму відпускних.

Задача № 4

Механік відпрацював 165 год. та протягом місяця заощадив матеріалів на 620 грн. На підприємстві діє положення про преміювання за економію матеріалів у розмірі 40 % від суми економії. Тарифна годинна ставка – 55 грн 50 к. Обчисліть зарплату робітника.

Задача № 5

Визначити фонд тарифної заробітної плати погодинників ремонтного підрозділу, якщо дійсний фонд робочого часу за нормальних умов становить 1800 год/рік, а при шкідливих 1650 год/рік. Тарифна ставка I розряду при нормальних умовах складає 10 грн, а при шкідливих – 1,25 грн. Кваліфікаційний склад робітників наведено в таблиці.

Розряд		I	II	III	IV	V	VI
Чисельність працюючих	Нормальні умови	16	25	130	40	36	17
	Шкідливі умови	8	19	29	9	12	–

Задача № 6

Фонд тарифної заробітної плати робітників на наступний рік повинен складати 272 тис. грн доплати, що входять у фонд заробітної плати робітників:

- за відрядно-преміальною системою – 2,3 тис. грн;
- за погодинно-преміальною системою – 21,5 тис. грн;
- за роботу в нічний час – 0,9 тис. грн;
- незвільненим бригадирам – 0,3 тис. грн;
- підліткам за скорочений робочий день – 0,1 тис. грн;
- за чергові й додаткові відпустки – 31,5 тис. грн;
- за час виконання державних обов'язків – 0,4 тис. грн.

Визначити годинний, денний і річний фонд заробітної плати робітників.

Задача № 7

Годинна ставка інженера – 26,50 грн і за умовами договору 35 % премії щомісячно. Він відпрацював протягом місяця 148 год. Розрахуйте заробіток інженера.

Задача № 8

Визначити нараховану, утриману та заробітну плату до виплати, використовуючи дані таблиці.

Таблиця 2 – Вихідні дані для розрахунків

Показники	Од. вим.	Значення	Кількість
1. Нараховане за відпрацьований час:			
– відпрацьовано за місяць	год.	150	–
– годинна тарифна ставка	грн	2,0	–
– доплата за шкідливість	%	10,0	–
– доплата за керівництво бригадою	%	20,0	–
– премія	%	15,0	–
Разом нараховано:	грн	–	?
2. Утримано (згідно з діючим законодавством на дату вирішення задачі):			
– податок на прибуток	%	?	?
– Пенсійний фонд України	%	?	?
– внески на випадок безробіття	%	?	?
– внески до фонду соц. страхування	%	?	?
Разом утримано:			
3. До виплати:			

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8 «СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО НА РИНКУ ПРАЦІ»

Мета: вивчення основних передумов виникнення та налагодження практики соціального партнерства на ринку праці.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Поняття та види соціального партнерства на ринку праці.
2. Передумови виникнення системи соціального партнерства.
3. Соціальне партнерство в Україні та закордоном.
4. Напрямки взаємодії суб'єктів соціального партнерства.
5. Роль соціального партнерства в регулюванні трудових відносин.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тест № 1 Соціальне партнерство

1. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальне партнерство – це:

а) система правових норм і організаційних форм і методів узгодження інтересів партнерів;

б) відносини конкуренції між підприємствами, що виробляють однойменну продукцію (партнери за бізнесом);

в) співробітництво праці й капіталу в особі профспілок і асоціацій, що їх представляють на національному, галузевому, регіональному й виробничому рівнях;

г) базисна умова створення соціального ринкового господарства.

2. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Метою соціального партнерства є:

а) забезпечення інтересів робітників і роботодавців;

б) підвищення відповідальності сторін, що беруть участь у спільній справі;

в) диференціація доходів у суспільстві відповідно до економічного потенціалу сторін;

г) створення нормального соціально-психологічного клімату в суспільстві на різних рівнях, його стійкий еволюційний розвиток.

3. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Предметом власного інтересу суб'єктів партнерства є:

а) капітал – збереження й збільшення власності;

б) народ – гідна якість життя;

- в) інститути влади – забезпечення стабільності й розвиток суспільства;
- г) пряма демократія – повалення влади, переділ власності.

4. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Основними засобами державного регулювання відносин соціального партнерства є:

- а) регулювання ступеня диференціації доходів у суспільстві;
- б) задоволення потреб населення в товарах і послугах;
- в) законодавче нормування соціальної відповідальності капіталу;
- г) співробітництво з Міжнародною організацією праці.

5. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальне партнерство як специфічний тип суспільних відносин характеризується наступними рисами: це відносини,....:

- а) що мають поряд із тотожними інтересами й принципово різні інтереси;
- б) в яких кожна сторона може реалізувати свій інтерес самостійно, без участі іншої сторони;
- в) які орієнтуються не на конфронтацію, а на досягнення згоди;
- г) в яких зацікавлені як на рівні окремої спільноти, так і на рівні суспільства в цілому, тому що вони забезпечують соціальну стабільність.

6. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Дії сторін соціального партнерства включають:

- а) формулювання своїх інтересів та усвідомлення інтересів протилежної сторони;
- б) забезпечення умов для використання своїх переваг у процесі переговорів і підписання відповідних угод і договорів;
- в) розподіл ролей і функцій для досягнення визначених цілей спільної діяльності;
- г) визначення предмета й форм відповідальності при досягненні спільної мети.

7. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальне партнерство ґрунтується на рівновазі сил протилежних сторін, що демонструє вплив наступних факторів:

- а) стійкість соціальної системи;
- б) соціальна відповідальність капіталу;
- в) форми економічного й соціального примусу;
- г) політична свідомість і соціальна активність народу.

8. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Стійкість соціальної системи як фактора соціального партнерства залежить від наступних параметрів:

- а) цивілізаційного архетипу населення;
- б) концентрації силових структур під владою капіталу;
- в) рівня життя більшості населення;
- г) ступеня диференціації доходів у суспільстві.

9. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальна відповідальність капіталу означає:

- а) забезпечення справедливого перерозподілу знову створеної вартості;
- б) створення інтелектуальної та інформаційної основи розвитку суспільства;
- в) прозора та етична поведінка;
- г) відтворення капіталу.

10. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Об'єктивну основу соціальної відповідальності капіталу становлять:

- а) потреба в забезпеченні платоспроможного попиту на ринку;
- б) нове глобальне оточення;
- в) його залежність від суспільства;
- г) прагнення до гуманізації та добродійності.

11. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Соціальну відповідальність капіталу перед суспільством визначають наступні обставини:

- а) схильність капіталу до благодійності;
- б) необхідність розширеного відтворення робочої сили для забезпечення обороту капіталу;
- в) необхідність забезпечення платоспроможного попиту населення для перетворення знову створеного товару в гроші;
- г) необхідність забезпечення нормального рівня життя більшості для запобігання його ймовірних дій з експропріації власності.

12. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Корпоративна соціальна відповідальність стосується:

- а) процесів ринкового обміну;
- б) бізнес-практик;
- в) інститутів державної влади;
- г) суб'єктів духовного виробництва.

13. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Можливості реалізації владних повноважень капіталу визначають:

- а) наявність та рівень реалізації владних повноважень народу;
- б) легітимність власності;
- в) форми руху капіталу;
- г) узурпація та сакралізація влади.

14. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Можливість реалізації владних повноважень народу визначають наступні фактори:

- а) ступінь сформованості народу;
- б) рівень життя більшості;
- в) національний характер населення;
- г) конституційні права громадян.

15. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Інститутами влади капіталу є:

- а) пряма безпосередня демократія;
- б) органи місцевого самоврядування;
- в) державний законодавчий орган (парламент);
- г) державна виконавча влада (Кабінет Міністрів).

16. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Перепонами для розвитку соціального партнерства в Україні є:

- а) відсутність розподілу влади та капіталу;
- б) відсторонення народу від влади;
- в) обмеження дій влади інтересами політичного (олігархічного) та бюрократичного прошарків суспільства;
- г) відсутність наукового осмислення ситуації, що утворилась у суспільстві.

17. Позначити **неправильний** варіант відповіді. Відносини соціального партнерства фіксуються в таких організаційних документах:

- а) колективні угоди;
- б) закони, укази президента, постанови уряду;
- в) колективні договори між роботодавцями й найманими робітниками;
- г) міждержавні договори про трудову міграцію;

ЗАДАЧІ

Задача № 1

Норма часу на виготовлення одного виробу становить 12 хв, годинна тарифна ставка при даній складності праці 18 грн, у місяці 24 робочих дні, тривалість зміни 8 годин. За місяць виготовлено 1008 виробів. Оплата праці відрядно-преміальна.

Визначте: норму виробітку на місяць (шт.; відрядну розцінку на виріб (грн); суму відрядної заробітної плати за місяць, якщо за кожен відсоток перевиконання виплачується 1,5 % заробітку за відрядними розцінками (грн).

Задача № 2

Норма часу на виготовлення одного виробу становить 15 хв, годинна тарифна ставка при даній складності праці 15 грн, у місяці 24 робочих дні, тривалість зміни 8 годин. За місяць виготовлено 1008 виробів. Оплата праці відрядно-прогресивна.

Визначте суму відрядної заробітної плати за місяць, якщо при виробленні продукції понад вихідної бази відрядна розцінка збільшується в 1,5 рази. Вихідна база для нарахування відрядних доплат 102,5 %.

Задача № 3

Робочий-відрядник заготовив 2000 кг вторинної сировини (розцінка за 1 т – 600 грн). Крім того, їм було реалізовано товару на суму 1250 грн

(премія від суми продажів складає 2 %). Визначте повний заробіток робітника.

Задача № 4

Робочий-відрядник виконав норму виробітку продукції на 120 %. Його заробіток за прямими відрядними розцінками склав 1980 грн на норму виробітку. По внутрішньозаводському положенню відрядні розцінки за продукцію, що вироблена понад норми до 110 %, підвищуються в 1,2 рази, від 110 до 120 % – в 1,4 рази. Визначте повний заробіток робітника.

Задача № 5

Робочий-наладчик на другій ділянці має заробіток за тарифною ставкою 1950 грн. Норма (план) вироблення його ділянки – 1000 од. продукції. Фактично ж виготовлено 1200 од. Знайдіть заробітну плату наладчика.

Задача № 6

Визначити годинну тарифну ставку робітників цеху при середньому розряді 3,6. Ставки за розрядами становлять: I розряд – 1,2 грн/год; III розряд – 1,44 грн/год; IV розряд – 1,6 грн/год. На основі тарифної ставки встановити середній тарифний коефіцієнт робітників.

Задача № 7

Розрахувати суму виплат за підсумками річної діяльності підприємства інженерно-технічним працівникам і службовцям одного з цехів, якщо при неперервному стажі від 1 до 3 років виплачується двотижнева середня заробітна плата, від 3 до 5 – тритижнева, а понад 5 років – місячна. Дані для розрахунків наведені в таблиці.

Стаж роботи	Чисельність працівників, чол.	Сума річної заробітної плати, грн
Від 1 до 3 років	6	18850
Від 3 до 5 років	12	24540
Понад 5 років	10	29820

Середнє число днів роботи одного працівника за рік – 232 при 8-годинному робочому дні.

Задача № 8

До проведення заходу із суміщення функцій бригада електрослюсарів складалась з 5 чоловік: V розряду – 2; IV розряду – 2; III розряду – 1. Вирішено звільнити робітника III розряду та розподілити його обов'язки між членами бригади.

Розрахувати заробіток кожного з електрослюсарів (у розрахунку на 173,1 год. за місяць) з урахуванням того, що за дотримання графіка профілактичних робіт їм виплачується премія в розмірі 25 % погодинної заробітної плати, а доплата за суміщення функцій п'ятого робітника розподіляється пропорційно до тарифних ставок між робітниками, які залишилися. Умови праці нормальні, оплата праці погодинна.

Задача № 9

Оклад економіста – 1550 грн за місяць при тривалості робочого дня 8,2 год. За графіком ним має бути відпрацьовано 22 дні, один з яких святковий, що не співпадає з вихідним, а фактично йому був наданий листок непрацездатності на 4 дні, один з яких передсвятковий. За місяць йому нараховано премію в розмірі 20 % фактичного заробітку. Обчисліть місячну заробітну плату економіста.

Необхідно:

1. Обчислити кількість годин, яку мав відпрацювати економіст протягом місяця за умови, що тривалість передсвяткового робочого дня 7,2 год.
2. Обчислити кількість годин, які економіст не відпрацював у зв'язку із хворобою.
3. Обчислити фактично відпрацьовану кількість годин.
4. Розрахувати годинну ставку економіста.
5. З урахуванням фактично відпрацьованого часу розрахувати тарифний заробіток.
6. Обчислити преміальні доплати.
7. Обчислити місячну заробітну плату економіста.

Задача № 10

Бригада складається з 13 робітників-підрядників, які працюють в цеху з нормальними умовами праці. II розряд мають 3 робітники, III – 4 робітники, V – 6 робітників. За планом на місяць передбачається виконати такі види робіт: по II розряду – 200 нормо-год; по III – 220 нормо-год; по V – 620 нормо-год. Розрахувати середній тарифний розряд.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Оцінка за окремі відповіді на окремі питання та завдання поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Економіка праці» (а саме відповіді на завдання модульної контрольної роботи або екзаменаційного білета, відповіді на завдання до захисту практичних робіт) здійснюється за двадцятибальною шкалою («відмінно» – 20, «добре» – 15, «задовільно» – 10, «незадовільно» – 5).

При визначенні оцінки з виконання окремого завдання слід дотримуватись наступних вимог.

Оцінку «відмінно» – 20 заслуговує студент, який виявляє всебічні й глибокі знання програмного матеріалу, що побудований на системному знанні теоретичних основ економіки праці в масштабах країни, галузі й конкретного підприємства (організації); вимог до формування й використання трудових ресурсів, професійної підготовки, перепідготовки; основних особливостей формування зайнятості й ринку праці в умовах переходу до ринкових відносин; порядку організації заробітної плати, встановлення оптимальних розмірів оплати праці; вимог до формування фондів оплати праці підприємств (організацій) і до забезпечення їхнього ефективного використання; загальних понять рівня життя й соціальних гарантій трудящих в умовах ринкової економіки; має навички розрахунку показників продуктивності праці, розрахунку резервів росту заробітної плати працівника при різних формах і системах оплати праці, праці з нормативними інструментами, а також аналізу зовнішньоекономічних ринків.

Оцінку «добре» – 15 заслуговує студент, який виявляє повне знання програмного матеріалу, з несуттєвими помилками самостійно застосовує одержані знання при виконанні завдань, спроможний брати участь у дискусії з певного питання: теоретичні основи економіки праці в масштабах країни, галузі й конкретного підприємства (організації); порядок організації заробітної плати, встановлення оптимальних розмірів оплати праці; вимоги до формування фондів оплати праці підприємств (організацій); загальні поняття рівня життя й соціальних гарантій трудящих; має навички розрахунку показників продуктивності праці, заробітної плати працівника при різних формах і системах оплати праці, вміє працювати з нормативними інструментами, а також аналізувати зовнішньоекономічні ринки.

Оцінку «задовільно» – 10 заслуговує студент, який виявляє знання програмного матеріалу, під керівництвом викладача частково або на рівні репродуктивного відтворення застосовує одержані знання при виконанні завдань, спроможний брати участь у дискусії з деяких аспектів певного питання: теоретичні основи економіки праці; поняття трудових ресурсів; основні особливості формування зайнятості й ринку праці.

Оцінка «незадовільно» – 5 виставляється студентові, який виявляє відсутність знань основних положень програмного матеріалу, що під керівництвом викладача не спроможний застосувати одержані знання на практиці, не спроможний брати участь у дискусії з питань економіки праці.

Рейтингова оцінка – це підсумкова оцінка знань, умінь та навичок студента з дисципліни «Економіка праці», що встановлюється кафедрою за розрахунком на підставі визначених кафедрою коефіцієнтів значущості та застосовується для зіставлення оцінок у національній шкалі та шкалі ECTS (таблиця).

Таблиця – Зіставлення оцінок в національній шкалі, рейтинговій шкалі ВНЗ та шкалі ECTS

		Національна шкала		Рейтингова шкала	Шкала ECTS
Задовільні оцінки	Відмінно	Зараховано	17 балів і вище		A
	Добре	Зараховано	15,25–16,99 балів		B
	Добре	Зараховано	13,50–15,24 балів		C
	Задовільно	Зараховано	11,75–13,49 балів		D
	Задовільно	Зараховано	10,0–11,74 балів		E
Незадовільно		Незараховано	5,0–9,99 балів		FX
Незадовільно		Незараховано	0,0–4,99 балів		F

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносина: підручник / О. А. Грішнова. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, КОО, 2007. – 559 с.
2. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально-трудова відносина: навч. посібник / Н. І. Єсінова. – К.: Кондор, 2004. – 432 с.
3. Калина А. Економіка праці: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. Калина. – К.: МАУП, 2004. – 268 с.
4. Завіновська Г. Т. Економіка праці. навчальний посібник / Г. Т. Завіновська – 3-тє вид. – К.: КНЕУ, 2007. – 304 с.
5. Економіка праці і соціально-трудова відносина: навчальний посібник / В. М. Ковальов, В. С. Рижиков, О. Л. Єськов та ін.; Мін-во освіти і науки України, Донбаська державна машинобудівна академія. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 255 с.
6. Бондар Н. Економіка підприємства: навчальний посібник / Н. Бондар, В. Воротін, О. Гаєвський.; за заг. ред. А. В. Калини; Міжрегіональна академія управління персоналом. – К.: МАУП, 2006. – 350 с.
7. Герасимчук В. Управління підприємством як соціально-економічною системою: функціональний підхід / В. Герасимчук // Проблеми економіки. – 2008. – № 4. – С. 12.
8. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навч. посіб. / О. О. Гетьман. – К.: Центр навч. літ., 2006. – 488 с.
9. Дубич К. В. Основи теорії управління та менеджменту: навч. посіб. / К. В. Дубич. – К.: Пектораль, 2005. – 104 с.

ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Мудра Ольга Валеріївна

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІКА ПРАЦІ» (ДЛЯ СТУДЕНТІВ УСІХ ФОРМ
НАВЧАННЯ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ 6.030601
«МЕНЕДЖМЕНТ»)**

Підписано до випуску 17.04.2013 р. Гарнітура Times New.
Умов. друк. арк. 4,0. Зам. № 102.

Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»
Автомобільно-дорожній інститут
84646, м. Горлівка, вул. Кірова, 51
E-mail: druknf@rambler.ru

Редакційно-видавничий відділ

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2982 від 21.09.2007 р.